Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta
Ústav archivnictví a pomocných věd historických

Bakalářská práce

Urbář panství Vimperk z roku 1552

Vedoucí práce: prof. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Denis Bartůšek
Studijní obor: Archivnictví
Ročník: 3.

2024

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 25. 7. 2024

……

Denis Bartůšek

Poděkování

Rád bych poděkoval prof. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za mimořádnou ochotu a trpělivost při vedení této práce. Poděkování patří také Státnímu oblastnímu archivu v Třeboni (oddělení Český Krumlov) a Státnímu okresnímu archivu Prachatice za jejich ochotu při zpřístupnění pramenů. Zároveň musím poděkovat členům mé rodiny za jejich psychickou podporu.

Anotace

Tato práce se zabývá rozborem urbáře pro panství Vimperk z roku 1552 z mnoha úhlů pohledu. Velká pozornost je věnována vnějšímu a vnitřnímu rozboru urbáře (jeho vzezření, způsobu uložení, použitému materiálu, vazbě, stylu a časovému zařazení písma, čitelnosti textu, paginaci a foliaci knihy apod.). Důraz je kladen na význam urbáře a jeho obsah. Nechybí ani historie Vimperka a jeho okolí, včetně vesnic, které se nachází ve zkoumaném urbáři. Posledním z témat této práce je komparace zkoumaného urbáře s ostatními mladšími vimperskými urbáři ze druhé poloviny 16. století a počátku 17. století.

Klíčová slova: Urbář, Vimperk, Hospodářské dějiny, Historie Vimperka, Vnější rozbor, Vnitřní rozbor, 16. století, Vrchnost, Poddaní, Poddanské dávky.

Annotation

This thesis focuses on the analysis of the 1552 land registry for the Vimperk manor from many points of view. A great deal of attention is paid to the external and internal analysis of the land register (its design, method of storage, material used, binding, style and timing of writing, legibility of the text, pagination and foliation of the book etc.). The main focus is on the meaning of the book and its content. The history of Vimperk and its surroundings, including the villages that are included in the surveyed town plan, is also included. The last topic of this thesis is the comparison of the examined town plan with other younger Vimperk land registers from the second half of the 16th century and the beginning of the 17th century.

Keywords: Land registry, Vimperk, Economic history, History of Vimperk, External analysis, Internal analysis, 16th century, Supremacy, Serfs, Serf levies.

Seznam zkratek

k.	kopa
gr.	groš český
d.	denár
h.	haléř
str.	strych
s.	strana
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv

Obsah

Úvod 7
1 Dějiny vimperského panství 10
1.1 Dějiny města a panství Vimperk 10
1.2 Rozsah panství Vimperk 16
2 Urbář 21
2.1 Definice urbáře 21
2.2 Stručný vývoj urbářů a studie o nich 24
2.3 Stálé a běžné platy 27
3 Urbář panství Vimperk 1552 29
3.1 Vnější popis 29
3.2 Vnitřní popis 30
3.3 Rozbor urbáře 33
3.3.1 Stálé platy 34
3.3.2 Běžné platy 38
4 Komparace s mladšími vimperskými urbáři 40
Závěr 45
Seznam literatury 46
Seznam příloh 50

Úvod

Urbář výhradně jako pramen hospodářských dějin, může sloužit k několika badatelským účelům. Nejenže z něj lze do jisté míry zjistit statistický počet obyvatelstva na tehdejších panstvích, ale taktéž přispívá ke komplexnímu pochopení tehdejší situace poddaných a panství a rozmanitosti zkoumané lokality a mnoho dalšího. Tato práce je zaměřena na studium urbáře z hlediska hospodářských dějin se vší jeho specifičností a výjimečností, přičemž poukazuje i na podhorské umístění vimperského panství.

Práce je členěna na čtyři hlavní části. Kapitola o historii má za cíl nastínit vývoj Vimperka a celého panství v širším kontextu včetně jeho přilehlých vsí. Je nutné se opřít o práci *Vimperk: Město pod Boubínem* od Josefa Johna,[1] v podstatě jedinou monografii o tomto podhorském městě. Tento autor zpracoval svou publikaci na základě pramenů z archivu města Pasov, Mnichov, z Okresního archivu v Prachaticích, dále ze Státního oblastního archivu v Třeboni a v Praze. Taktéž autor vychází z bohaté literatury – například se opírá o publikaci archeologa Jaroslava Böhma (*Naše nejstarší města*),[2] dále dílo historika Jiřího Kuthana (*Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny třináctého století*),[3] nebo publikaci historika Augusta Sedláčka (*Místopisný slovník historický Království českého*),[4] či článek Antonína Haase (*Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526*)[5] a dílo Adolfa Kalného (*Soupis urbářů jihočeských archivů 1378–1773*)[6] a mnoho dalších. Na této knize se také autorsky podíleli především Antonín Beneš, Jan Solar a Václav Starý – autor článku o počátcích města Vimperk, kde čtenářům přibližuje počátky a založení tohoto města, jeho název a teorie vzniku osady (*K počátkům Vimperka*[7]). Další informace o městu by nám mohla poskytnout práce Romana Hajníka – populárně-naučná kniha *Vimperk*[8] –, ta však z velké části pouze vychází z dříve zmíněné publikace Josefa Johna s přidáním fotografií, z toho důvodu s ní téměř nepracuji. Taktéž se autor publikace spíše zaměřil na samotnou historii vimperských ulic než na výzkum vimperského panství. Jelikož je pro Vimperk důležitá také

[1] Josef JOHN, *Vimperk – město pod Boubínem*, České Budějovice 1979.
[2] Jaroslav BÖHM, *Naše nejstarší města*, Praha 1946.
[3] Jiří KUTHAN, *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny třináctého století*, České Budějovice 1972.
[4] August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého,* Praha 1998.
[5] Antonín HAAS, *Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526,* in: Archivum Trebonense 1973, s. 89–216.
[6] Adolf KALNÝ, S*oupis urbářů jihočeských archivů: 1378–1773. Inventáře, katalogy a tematické rejstříky k fondům jihočeských archívů*, České Budějovice 1975.
[7] Václav STARÝ, *K počátkům Vimperka*, in: Jihočeský sborník historický 37, č. 2, 1968, s. 115–119.
[8] Roman HAJNÍK, *Vimperk,* Praha – Litomyšl 2007.

Zlatá stezka, která vedla skrze zkoumané panství, je k tomu využita práce od Františka Kubů a Petra Zavřela se stejnojmenným názvem.[9] Druhá podkapitola této části práce se věnuje samotnému rozsahu panství Vimperk, tedy historii přilehlých vsí, přiložena je i mapa rekonstruující velikost panství. Ke zjištění dnešních názvů vsí a jejich historie je použita publikace od Antonína Profouse, Vladimíra Šmilauera a Jana Svobody nesoucí název *Místní jména v Čechách (1. až 5. díl)*.[10]

Další kapitola pojednává o urbáři jako pramenu, jeho charakteristice a dosavadních odborných pokusech o uchopení urbáře jako historického pramene. Cílem této kapitoly je nastínit problematiku urbáře, jeho definici a obecný historický vývoj těchto knih. Kapitola je rozdělena do tří podkapitol – první podkapitola nastiňuje jednotlivé definice urbářů v různém časovém horizontu. Práce se v této části opírá především o publikaci Josefa Emlera,[11] dále Rostislava Nového,[12] Josefa Salaby,[13] dílo kolektivu autorů Jindřicha Šebánka, Zdeňky Hledíkové a Zdeňka Fialy[14] a v neposlední řadě i publikaci od Ivana Hlaváčka, Rostislava Nového a Jaroslava Kašpara.[15] Druhá podkapitola popisuje stručný vývoj urbářů na našem území společně se zaměřením na studie týkající se těchto knih. Poslední podkapitola vysvětluje pojmy stálý a běžný plat, které jsou v následující kapitole vztaženy na urbář panství Vimperk z roku 1552.[16]

Třetí kapitola se věnuje rozboru vimperského urbáře z let 1552, jeho vnitřnímu a vnějšímu rozboru s cílem popsat a zhodnotit význam urbáře. Nejdříve je popsán jeho vzhled, styl písma a číslování stran a listů. Poté se kapitola věnuje samotnému obsahu urbáře – jeho výjimečnosti v množství platů, dále popisu úroků a jednotlivým zajímavostem, jako jsou přípisky, speciální úroky a podobné. Samotné vesnice, které v práci popisuji a které se nachází v komplexní tabulce obsahující soupis stálých platů (*Tabulka 1* se nachází v příloze), jsou transkribované – z původního pravopisného systému jsou názvy převedeny do dnešní pravopisné normy. U odlišností tehdejších a dnešních jmen jsem tuto informaci vložil do poznámek. Pravopisná

[9] František KUBŮ – Petr ZAVŘEL, *Zlatá stezka 2: Úsek Vimperk – státní hranice*, Prachatice 2007.
[10] Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I–V, Praha 1947–1960.
[11] Josef EMLER, *Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*, Praha 1881.
[12] Rostislav NOVÝ, *Studie o předhusitských urbářích I, in: Sborník historický* 13, 1965, s. 5–64.
[13] Josef SALABA, *Příspěvky ke kritice urbářů pozemkových aj. knih, katastrů, map, starých účtů atd*., in: Selský archiv 14, 1921, s. 1–31.
[14] Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Zdeněk FIALA, *Česká diplomatika do roku 1848*. 2. nezměněné vydání. Praha 1984.
[15] Ivan HLAVÁČEK – Rostislav NOVÝ – Jaroslav KAŠPAR, *Vademecum pomocných věd historických*, 3. opr. a dopl. vyd., Jinočany 2002.
[16] *Urbář panství Vimperk z roku 1552*, SOA Třeboň – oddělení Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. IID 7 G beta No 2.

norma v urbáři obsahuje obvyklé změny, které jsou v dané době příznačné. Jedná se například o psaní „w“ namísto „v“, spřežky „cz“ místo „c“, „y“ nahrazující „j“, nebo „ij“ značící „í“ a podobně. Totéž platí i pro citace slov nebo vět, které přejímám z urbáře.

Poslední část práce se zaměřuje na komparaci zkoumaného urbáře s mladšími vimperskými urbáři. Tato část práce představuje tři mladší urbáře a sumární urbář panství Vimperk z období od poloviny 16. století až do počátku 17. století. Jedná se přesněji o knihy *Urbář panství Vimperk* z let 1554–1565,[17] *Urbář panství Bechyně, Choustník, Želeč, Tábor a Vimperk* sepsaný roku 1581,[18] *Sumární urbář panství Vimperk* z roku 1600[19] a *Urbář panství Vimperk a Drslavice* z doby asi kolem roku 1638.[20] Všechny tyto urbáře a sumární urbář jsou rozebírány dle jednotlivých úroků a porovnány se známými daty z urbáře panství Vimperk z roku 1552.

Práce si klade za cíl shromáždit a analyzovat údaje z urbáře pro panství Vimperk z roku 1552. Pokouší se přiblížit jeho rozmanitost, nebo naopak strohost, oproti mladším vimperským urbářům. Dále chce práce předat komplexní informace o výši stálých a běžných platů zkoumaného panství s přihlédnutím ke specifickým oddílům o naturáliích a k podobným záležitostem, které se v urbáři nacházejí, a tím čtenáři předat ucelený pohled na vimperské panství z druhé poloviny 16. a počátku 17. století.

[17] *Urbář panství Vimperk* z let 1554–1565, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 3. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/134381/1.
[18] *Urbář panství Bechyně, Choustník, Želeč, Tábor a Vimperk* z roku 1581, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 4. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/311983/1.
[19] *Sumární urbář panství Vimperk* z roku 1600, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 9. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/134385/1.
[20] *Urbář panství Vimperk a Drslavice* asi z roku 1638, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Velkostatek Vimperk, 1314–1949, sign. VI G beta No 2/1, VI G beta No 2/2. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/392185/1.

1 Dějiny vimperského panství

V této kapitole se zaměříme na původ a vývoj panství Vimperk, především počátku osady a osudu města v 16. století, ve kterém vznikl náš zkoumaný urbář. První podkapitola týkající se historie osady a pozdějšího města Vimperk bude kompilací publikací od Josefa Johna,[21] Karla Kuči[22] a Václava Starého.[23] Existuje ještě popularizační kniha od Romana Hajníka,[24] ta však přejímá mnoho informací ze zmíněné publikace Josefa Johna, sama o sobě nepřináší nové informace. Více odborné literatury bohužel k městu Vimperk prozatím nevzniklo. Ve druhé podkapitole bude pozornost věnována i okolí Vimperka – vsím, které patřily pod panství Vimperk.

1.1 Dějiny města a panství Vimperk

Přesné datum založení Vimperka se zatím bohužel nepodařilo dohledat. První skutečně věrohodnou a na svou dobu odbornou práci sepsal vimperský učitel Josef Walter roku 1887 (*Geschichte der Stadt und Burg Winterberg*).[25] Jelikož se ale Vimperk v době, kdy zde učil zmíněný pedagog, nacházel v převážně německém příhraničí, byla tímto faktem jeho práce ovlivněna – autor se snažil za každou cenu dokázat, že Vimperk založil německý rod Bogenové pocházející z bavorského sídla Windberg již ke konci 12. století. O desetiletí později přisel August Sedláček se svým monumentálním dílem *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, ve kterém korigoval informace o zakladatelích města i o době jeho vzniku – tvrdil, že Vimperk založil pravděpodobně rod z Janovic někdy ve 2. polovině 13. století.[26] Tato teorie se ale neuchytila. Od té doby až do konce 2. světové války tedy převládal názor, který prosazoval Josef Walter – Vimperk založil německý rod Bogenů. Proti tomuto názoru se ve 30. letech ohradil J. V. Šimák, který opět zastával názor, že Vimperk nemohli založit Bogenové, pro to podle něj kromě podobného jména města „Windberg – Winterberg" není jiného odůvodnění. Tato teorie však zatím stále nebyla podložena jinými důkazy.[27] Avšak v 60. letech přišel prachatický archivář Václav Starý s článkem v periodiku Jihočeský sborník historický. V něm konečně osvětlil vznik Vimperka. Podle autora je pravděpodobnější vznik Vimperka až v době 13. století, jak tvrdil již August Sedláček, a jeho založení nikoliv německým rodem Bogenů,

[21] Josef JOHN, *Vimperk – město pod Boubínem*, České Budějovice 1979.
[22] Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 8. díl, V–Ž, Praha 2011.
[23] Václav STARÝ, *K počátkům Vimperka*, in: Jihočeský sborník historický 37, č. 2, 1968, s. 115–119.
[24] Roman HAJNÍK, *Vimperk*, Praha – Litomyšl 2007.
[25] J. JOHN, *Vimperk*, s. 81.
[26] August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, díl jedenáctý, Prácheňsko, Praha 1897, s. 141–152.
[27] J. JOHN, *Vimperk*, s. 86.

ale Purkartem z Vimperka (Janovic). Václav Starý se v tomto tvrzení opírá o listinu z roku 1263, ve které je poprvé zmíněn Purkart z Vimperka (Janovic).[28] Tehdy pražský biskup Jan potvrdil donaci jakýchsi statků šlechtici Oldřichovi z Valdeka – a jako svědek tohoto právního aktu byl přítomen právě jistý Purkart z Vimperka (Janovic). Purkartův otec Kunrát z Vimperka byl purkrabím královského hradu Zvíkov – patřil tedy k významným šlechticům té doby. Purkarta ale čekala ještě závratnější kariéra spojená s Přemyslem Otakarem II. Po nástupu tohoto Přemyslovce na český trůn se Purkart stal nejvyšším maršálkem. Poté, co Přemysl II. získal pro Čechy Rakousko a Štýrsko, se Purkart stal hejtmanem v těchto zemích. Krátce před svou smrtí, roku 1295, obdržel titul pražského purkrabího – což dokládá, že se jednalo o jednoho z nejvlivnějších šlechticů na dvoře Přemysla Otakara II.[29]

Od roku 1263 byla tedy osada Vimperk prokazatelně v držení Purkarta z Vimperka (Janovic) pod názvem Wintherberc/Winterberch.[30] Vimperský hrad pochází ovšem ještě z doby před rokem 1263. Purkart dostal od Přemysla II. část pohraničního hvozdu jako léno někdy kolem roku 1260. Poté zde založil výše zmiňovaný hrad.[31] Roku 1295 Purkart sice zemřel, avšak zanechal po sobě syna Zdíka, který měl syny Jana, Vavřince, Herborta, Peška a Purkarta.[32] Na počátku 14. století tedy mělo celé panství jistotu stálých majitelů. V téže době došlo, alespoň podle archeologických nálezů, ke vzniku Vimperské větve Zlaté stezky.

Od raného středověku jsou doložené tři cesty (*Obrázek 4*). Dolní Zlatá stezka, nejstarší a nejvýznamnější z nich, fungovala již od 11. století. Začínala v Pasově, kde se hromadila sůl z oblasti Alp (Solnohrad). Tato nejstarší stezka byla zároveň nejvýnosnější ze všech tří cest. Střední Zlatá stezka neboli Vimperská větev Zlaté stezky je pro naši zkoumanou oblast nejdůležitější.[33] Díky této části stezky vimperské panství bohatlo. Horní Zlatá stezka je z dříve zmíněných tří částí nejmladší. Vznikla přibližně kolem poloviny 14. století ze stejných důvodů jako větev Vimperská – odlehčení frekventovaných částí celé Zlaté stezky.[34]

[28] V. STARÝ, *K počátkům*, s. 115–119.
[29] J. JOHN, *Vimperk*.
[30] K. KUČA, *Města*, s. 276–287.
[31] A. SEDLÁČEK, *Hrady*, s. 143.
[32] J. JOHN, *Vimperk*, s. 94.
[33] Tehdejší král český a císař římský Karel IV. Lucemburský vydal nařízení, ve kterém stanovil, že kvůli bezpečnosti a náročnosti mají být na této cestě postaveny „záchytné body“, ve kterých se mohli obchodníci občerstvit, doplnit zásoby a vyspat. Tímto způsobem vznikly dodnes fungující vsi Solná Lhota, Pravětín, Skláře a jiné, přičemž tyto vsi můžeme nalézt ve vimperském urbáři pro panství Vimperk z roku 1552, kterému se tato práce věnuje. Viz TAMTÉŽ.
[34] František KUBŮ – Petr ZAVŘEL, *Zlatá stezka 2: Úsek Vimperk – státní hranice*, Prachatice 2007, s. 46–84.

Ve 14. století se vimperské panství nacházelo v držbě Zdíka z Janovic. V roce 1312 Zdík dočasně ztratil panství ve prospěch Bavorů ze Strakonic. Později ovšem přešlo opět pod křídla Janovických. Proč se tak stalo, zdali šlo o nějakou zástavu apod., není dodnes známo. Jeden z výše jmenovaných Zdíkových synů, Petr z Janovic, doslal roku 1359 od římského císaře a českého krále Karla IV. hrady Hus, Kunžvart a Vimperk a dalších 36 vesnic v okolí Vimperka jako léno. Taktéž se v pramenech objevuje pozměněný název osady na Winterberg.[35] Toto byl ovšem jeden z posledních počinů rodu Janovických, kteří se jistě zasloužili například založením kostela o rozkvět Vimperka a jeho okolí. Ve 2. polovině 14. století se Janovičtí dostávali do stále větší dluhové spirály, a to je donutilo uvažovat buď o prodeji celého panství, nebo jeho části.[36]

Oním šťastlivcem, který obdržel panství, byl bohatý pražský měšťan Jan Rotlev, který získal od Janovických celé vimperské panství do zástavy. Jelikož bylo ovšem panství stále královským lénem, rozhodl se český král Václav IV. ke konci 14. století dát panství v manství Hanušovi, Jarkovi a Kunátovi ze Sulevic.[37]

Ani této periferní oblasti Českého království se v první polovině 15. věku nevyhnuly husitské bouře. V té době bylo vimperské panství stále královským lénem, možná i proto tato oblast zůstala po první pražské defenestraci převážně katolická. Nevýhodou v této neklidné době ovšem bylo město nedaleko Vimperka, a sice Prachatice, které ovládli přívrženci kalicha. Roku 1422 nebo 1423 dobyli a vypálili prachatičtí husité vimperský hrad a přilehlé okolí. Zmínku o tomto počinu podal údajně jistý kovář Míka z Vlhlav: *„Byl u Vinterberka, jako je porazili a tu městečko vypálili.“*[38] Můžeme si všimnout, že je zde uváděno už „městečko Vinterberk“. Kvůli útoku husitů přišlo panství o mnohá hospodářská stavení, nebyl ušetřen ani přilehlý prostor hradu. Roku 1424 tak tehdejší majitel panství Kunát Kaplíř ze Sulevic vydal na tu dobu relativně pokrokové právo neomezeného obchodování s movitým i nemovitým majetkem. Zároveň též ustanovil výši roboty pro poddané. K těmto krokům ho motivovaly především velké škody na majetku i úbytek obyvatel po husitském nájezdu i po následných morových epidemiích.[39]

Roku 1458 v době, kdy českým státem otřásal spor mezi katolíky a nekatolíky a kdy zároveň probíhal spor o českého krále, vpadl týž Kunát Kaplíř ze Sulevic do Bavorska, konkrétně

[35] K. KUČA, *Města*, s. 276–287.
[36] J. JOHN, *Vimperk*.
[37] TAMTÉŽ, s. 96.
[38] TAMTÉŽ, s. 98.
[39] TAMTÉŽ.

do městečka Waldkirchen. Kunát z pro nás zatím neznámých důvodů dobyl toto pošumavské městečko a vypálil jej. Přesně o deset let později Waldkirchenští tuto porážku Vimperským opětovali, osadu a hrad Vimperk vypálili. Oheň a následná devastace byla tak veliká, že Petr Kaplíř ze Sulevic nechal městečko a hrad následně znovu vystavět.[40]

Tuto smutnou kapitolu vimperských dějin zakončila šťastná zpráva, a sice ta, že český král Vladislav Jagellonský listinou z 24. dubna 1479 povýšil Vimperk na město (*Obrázek 5*), přiznal mu právo hradební a právo konat výroční trh 4. července na sv. Prokopa. Měšťané měli taktéž za úkol pečovat o bezpečnost a dobrý stav obchodní stezky z Bavorska – dříve zmíněné Vimperské větve Zlaté stezky. Vimperk se tedy stal za vlády Kaplířů ze Sulevic poddanským městem.[41]

Ke konci 15. věku požárem v podstatě zcela zničený Vimperk vstal z popela a stal se dokonce městem. Zároveň se závěrem století končila pomalu i vláda nad panstvím Kaplířům se Sulevic. Petr Kaplíř byl zcela bezdětný, a tak dědickou smlouvou z roku 1494 odkázal vimperské panství Malovcům z Chýnova, konkrétně Zdeňkovi Malovcovi z Chýnova. Tento jihočeský rytíř se řadil k té skupině nižších šlechticů, kteří půjčovali peníze a obnos z nich získaný investovali dále – byli to tedy lichváři a zároveň podnikatelé. Někdy tímto způsobem mohli rytíři získávat nové statky.[42]

Roku 1512 ovšem zemřel i Zdeněk Malovec, a tak panství vimperské přešlo na jeho vdovu Kateřinu z Radiče. Následně v roce 1519 převzali panství Zdeňkovi synové Jan a Petr. Ti se však záhy dostali do sporu, jehož výsledkem se stalo rozdělení vimperského panství na dvě poloviny – Jan Malovec získal polovinu města od Pasovské k Prachatické bráně, polovinu předměstí, a dokonce také některé vsi na území panství. Petr nemusel znovu chodit do opětovných sporů se svým bratrem, Jan mu nakonec všechny své statky odprodal. Do poloviny 16. století se tedy definitivním majitelem vimperského panství stal Petr Malovec z Chýnova. Důležité také bylo, že v roce 1534 tehdejší český král Ferdinand I. potvrdil Vimperku jeho městská privilegia.[43]

První partikulární škola v tomto městě se dá doložit také do tohoto období, konkrétně do roku 1531. V první polovině 16. století byl Vimperk nadále poddanským městem. Město řídila městská rada, složená ze 12 konšelů v čele s purkmistrem, který měl čtyřtýdenní mandát.

[40] J. JOHN, *Vimperk*.
[41] TAMTÉŽ, s. 100–101.
[42] Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989, s. 77.
[43] J. JOHN, s. 108.

Městská rada byla ustanovována každý rok. Zasedání městské rady probíhala nejdříve v domě purkmistra, ovšem roku 1542 prodal vimperský měšťan Lukeš Neumar městské radě dům, ze kterého se stala radnice. Konšelům, kteří tvořili městskou radu, pomáhali též obecní starší. Ve městě se nacházel také rychtář, který měl na starosti především soudní záležitosti. Dále zde byl k dispozici městský písař, který vedl záznamy z jednání městské rady. Písař Matěj Koza založil roku 1556 městskou knihu, kam zapisoval převody domů, svatební smlouvy atd.[44] Uvádí se, že město mělo kolem poloviny 16. století přibližně 92 domů, i když zjistit, kolik mělo město tehdy přibližně obyvatel, není možné. Zajímavá byla též místní fara, která se od počátku nacházela ve vsi Bohumilice, asi 2 km od města. Poté se však fara přesunula přímo do Vimperka. Od 16. století panství v rámci církevní správy spadalo pod děkanát Volyně a arcijáhenství Bechyně. Ve druhé polovině 16. století se stala místní fara ryze luterskou z důvodu velkého počtu německého obyvatelstva. Po Bílé hoře se opět pomalu stávala katolickou. Roku 1553 panství obdrželo též vrch Vodník, na kterém se nacházely významné plochy hustého lesnatého porostu.[45]

Petr Malovec se účastnil prvního protihabsburského povstání roku 1547 na straně českých šlechticů. Porážka povstání měla velké důsledky, Petr ztratil panství Březnice a také celé panství Vimperk s 23 vesnicemi. Nyní bylo panství dáno pod královskou komoru. Ta spravovala vimperské panství až do roku 1553, kdy bylo prodáno Jáchymovi z Hradce za 6000 kop grošů českých.[46] Zřejmě při této příležitosti také vznikl náš vimperský urbář, který nese vročení 1552.

Již následujícího roku 1554 však Jáchym prodal panství Vilémovi z Rožmberka, tentokrát už za 12 000 kop grošů českých. V držení Viléma bylo panství až do roku 1565, kdy ho převzal jeho mladší bratr Petr Vok, který měl panství v držbě až do roku 1601. Vláda Rožmberků jistě pozvedla hospodářství tohoto regionu, i když mluvit zde o typickém rentově-režijním velkostatku nelze – tento chudý, hornatý kraj neměl mnoho příležitostí k režijnímu podnikání šlechty na tomto panství. I přesto se v okolí Vimperka ve 2. polovině 16. století započalo se stavbou rybniční soustavy. Její význam ovšem ani zdaleka nedosahoval rybníků založených Štěpánkem Netolickým, případně Jakubem Krčínem z Jelčan a Sedlčan. Panství tak stále

[44] J. JOHN, *Vimperk*, s. 115. Autor knihy neuvádí, zda se kniha dochovala nebo nikoli, popř. o jakou knihu se přesně jedná. Dle dostupných informací se může jednat buď o *Knihu pamětní z let 1556–1640* (*SOkA Prachatice, Archiv města Vimperk, 1424–1945 (1990), sign. II-99*), v níž je přímo napsáno, že byl městským písařem Matěj Koza, nebo o *Knihu trhovou a stavebních smluv z let 1548–1659 (1670)* (*SOkA Prachatice, Archiv města Vimperk, 1424–1945 (1990), sign. II-98*), která naopak více vyhovuje obsahem, který autor popisuje, než datací. Pokud ale srovnáme styl písma, mělo by se jednat o stejného písaře v obou knihách.
[45] TAMTÉŽ, s. 107–129.
[46] TAMTÉŽ, s. 107.

zůstalo výhradně rentovým velkostatkem, ze kterého plynul Rožmberkům příjem především z poddanských daní a jiných odvodů. Ve snaze zlepšit hospodářství ve Vimperku, udělil Petr Vok roku 1598 městu právo vařit pivo a brát dřevo na pivovar z panských lesů v okolí. Okolní les byl tehdy ale spíše divoký prales, to dokazuje i dopis o divoké zvěři jistého úředníka Jana Černého adresovaný kancléři Albínovi z Helfenburka. Jan Černý v něm roku 1558 psal: *„V neděli minulů noc zabili sedláci bobra. Posílám z něho Jeho Milosti nohy zadní a vocas. Poručil jsem byl, aby i přední nohy a struoj přinesli. Neposlali mi nic“*.[47] Tato možná úsměvná historka ale dokládá, že v hustých lesích žila různá divoká zvěř, jsou dokonce i ověřené zprávy z této doby o výskytu vlků, rysů a výjimečně i medvědů.[48]

V 16. století bylo ovšem panství kromě nových myšlenek postiženo neustále se opakujícími morovými epidemiemi, i když již nedosahovaly takové intenzity, jakou měly v polovině 14. století. Ani Vimperk nebyl těchto těžkostí ušetřen, a tak roku 1552, shodou okolností ve stejný rok, kdy vznikl námi zkoumaný urbář, zasáhl město mor. Relativně časté byly též katastrofy (požáry, povodně a epidemie). Je ale nutné říci, že jejich počet a intenzita s velkou pravděpodobností nerostly, jak se může zdát. Velký požár zachvátil město Vimperk roku 1589, při kterém shořelo téměř celé předměstí. Povodně z roku 1591 byly také velmi ničivé, bylo zničeno 30 domů, a prudká voda z řeky Volyňky dokonce poškodila městské hradby.[49]

K dispozici jsou také statistické údaje. V roce 1577 vznikl ve městě Vimperk soupis obyvatel, který nám říká, že se ve městě nacházelo 92 domů, v nichž bydlelo něco mezi 600–700 obyvateli. Ve Vimperku už tou dobou fungovaly také sklárny. Sklo od místních sklářů si dokonce objednával na Rožmberk a později na Třeboň majitel vimperského panství Petr Vok.[50] Ten ovšem patřil k těm typům šlechticů, kteří na svoji reprezentaci a životní styl vynakládali nemalé finance. Poslední Rožmberk se zadlužil do té míry, až musel rozprodávat svá panství. Vimperk přišel na řadu roku 1601, kdy byl prodán za 20 000 kop grošů českých Volfu Novohradskému z Kolovrat. Volf ovšem brzy zemřel, a tak bylo roku 1609 panství vimperské rozděleno mezi jeho syny Zdeňka – získal obec Lnáře –, a Jáchyma – získal zbytek panství Vimperk.[51]

V roce 1630 bylo vimperské panství z důvodu zadluženosti předchozího majitele prodáno za 60 000 zlatých Janu Oldřichu z Eggenbergu, jednomu z nejvýznamnějších šlechticů v jižních

[47] J. JOHN, *Vimperk*, s. 120.
[48] TAMTÉŽ.
[49] TAMTÉŽ.
[50] TAMTÉŽ, s. 127–128.
[51] TAMTÉŽ, s. 111–131.

Čechách, který toto panství vlastnil až do roku 1719, kdy rod Eggenberků vymřel. Vymření Eggenberků roku 1719 znamenalo pro vimperské panství opět změnu jeho majitele. Panství zdědili po Eggenbercích jejich příbuzní Schwarzenberkové, kteří byli zároveň posledními soukromými majiteli Vimperka.[52]

Časté požáry a povodně po celou historii města byly hlavním důvodem, proč se nedochovalo mnoho pramenů k dějinám Vimperka, protože tyto památky shořely nebo je poničila voda.

1.2 Rozsah panství Vimperk

Nyní se ale již blíže podíváme na vsi, které se nachází ve vimperském urbáři. Vsi budu řadit chronologicky podle prvního doloženého výskytu názvu vsi v pramenech. Tato podkapitola vychází především z publikace *Místní jména v Čechách* od Antonína Profouse.[53]

Z pramenů vyplývá, že většina vsí – kromě Záhoří, Boubské, Cejsic, Vyšovatky a Vícemil – byla postoupena zámku Vimperk v roce 1547.[54] Společně s vesnicemi byly téhož roku postoupeny i přilehlé hutě pod Boubínem, u Lipky a Klášterce. Nejspíše uvázání některých zbylých vsí k zámku Vimperku roku 1551 dalo další důvod ke vzniku našeho urbáře z roku 1552. [55]

První vsí, jejíž doložení v pramenech je nejstarší, jsou **Výškovice**, zmiňované poprvé roku 1314 jako „Wischkowicze“. Název vsi je odvozen od „lidí Výškových“. Nachází se 3 km severně od Vimperka.[56] Ve stejném roce se v pramenech objevuje také ves **Vnarovy** ležící 4 km severně od Vimperka. Původní název byl nejspíše „Vnorovy“ symbolizující lidi bydlící v norách – resp. v jeskyních, které leží nedaleko vsi.[57] O rok později se setkáváme se zmínkou o **Záhoří**. Nachází se 4,5 km severovýchodně od Vimperka. Původně se jednalo o část obce Brdo – tedy „Záhořské Brdo“.[58] Ve vimperském urbáři nalezneme tuto ves pod názvem „Zahořice“.[59] A o pár let na to se setkáváme se zmínkou o **Hodějově**, přesněji v roce 1327. Nalezneme jej 9 km severozápadně od Volyně. Název vznikl podle jména „Hoděj“.[60]

[52] J. JOHN, *Vimperk*.
[53] Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I–V, Praha 1947–1960.
[54] TAMTÉŽ.
[55] TAMTÉŽ.
[56] TAMTÉŽ, díl IV, s. 675.
[57] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl IV, s. 585.
[58] TAMTÉŽ, díl IV, s. 699.
[59] *Urbář panství Vimperk z roku 1552*, SOA Třeboň – oddělení Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. IID 7 G beta No 2, fol. 12r, 26v. (Dále: *Urbář 1552*)
[60] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl I, s. 651.

V roce 1352 jsou poprvé zmíněny vsi Lštění, Hoslovice a Hoštice. **Ves Lštění** leží 7 km východně od Vimperka. Název je odvozen od staročeského slovesa „lščieti sě“ – lesknouti se.[61] Název vsi **Hoslovice** pochází od vsi lidí Hostilových. Leží 9 km severozápadně od města Volyně.[62] **Šumavské Hoštice** se nachází 7 km východně od Vimperka. Původní tvar názvu vsi je pouze Hoštice – „Hosticz“.[63]

Libotyně se objevuje v historických záznamech o dva roky později, tedy v roce 1354. Nachází se 9 km severovýchodně od Vimperka. Název je odvozen od osobního jména „Ľubota“ (Libota) jako „ves Libotova“.[64]

Rok 1359 je významný tím, že v pramenech figuruje nejvíce obcí z našeho urbáře. Jedná se o Boubskou, Cejsice, Trhonín, Skláře, Veselku, Křesanov, Hrabice, Klášterec, Vyšovatku, Pravětín, Solnou Lhotu, Sudslavice a Horní Vltavice. **Boubská** se nachází 2 km severovýchodně od Vimperka. Dříve byla v pramenech zmiňovaná jako „Baubska“, což můžeme vidět i ve vimperském urbáři. Název symbolizuje „ves na horském hřbetě“. Taktéž se jedná o obnovenou ves „Boubín“, která byla dříve pustá.[65] **Cejsice** se nachází 2,5 km severozápadně od Vimperka. Dle Profousovy interpretace vznikl název vsi tehdy, když byly názvy lokalit překládány do němčiny. Tehdy vznikl německý ekvivalent „Zeisitz“, který byl přejat zpět do češtiny, a tím jsme získali dnešní název vsi. Tuto teorii však nelze doložit prameny.[66] **Trhonín** leží 3 km východně od Vimperka. Název vznikl přivlastňovací příponou z osobního jména „Trhoňa“ – „dvůr Trhoňův“.[67] Necelé dva kilometry na jih od Vimperka se nachází ves **Skláře**. Již z názvu je patrné, že jméno vsi vzniklo ze slova „sklář“.[68] Jihovýchodně 4 km od Vimperka se nachází ves **Veselka**. Dříve v pramenech nalezneme tuto ves pod pojmenováním „Newesselcze“. Pojem „Neveselce“ vznikl z vazby „na Veselce“. V pramenech byla ves mnohdy i chybně skloňovaná jako „Neveselec“, což můžeme vidět i ve vimperském urbáři.[69] **Křesanov** leží 2,5 km severozápadně od Vimperka. Název pochází ze jména „Křesan“ – „Křesanův dvůr“.[70] **Hrabice** leží 1,5 km severozápadně od Vimperka. Název vznikl buďto z pojmů „ves lidí Hrabových“ ze jména „Hraba“, nebo z pojmenování polohy „hrabičná

[61] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl II, s. 684.
[62] TAMTÉŽ, díl I, s. 715.
[63] TAMTÉŽ, díl I, s. 730.
[64] TAMTÉŽ, díl II, s. 600.
[65] TAMTÉŽ, díl I, s. 148.
[66] TAMTÉŽ, díl I, s. 269–270; TAMTÉŽ, díl V, s. 143.
[67] TAMTÉŽ, díl IV, s. 375.
[68] TAMTÉŽ, díl IV, s. 74.
[69] TAMTÉŽ, díl IV, s. 528; *Urbář 1552*, fol. 7r.
[70] TAMTÉŽ, díl II, s. 390–391.

kosa“.[71] V urbáři se setkáváme s podobou názvu „Hrawicze“.[72] **Klášterec** leží 2 km jihozápadně od Vimperka. Roku 1542 se stal součástí města Vimperk. Přestože nese ves název dle slova klášter, žádný zde v minulosti doložen nebyl, pouze máme zmínky o poustevně.[73] **Vyšovatka** se nachází 4 km jihovýchodně od Vimperka. Název je odvozen od slov „výše“ a přípony slova „vrchovatý“.[74] **Pravětín** leží 2,5 km jihovýchodně od Vimperka. Pochází ze jména „Pravatův“.[75] **Solná Lhota** se nachází 2,5 km jihozápadně od Vimperka. Již bylo zmíněno, že ves byla založena jako „záchytný bod“ na Zlaté stezce. Nejspíše díky jejímu umístění dostala ves název podle suroviny, se kterou se na stezce hojně obchodovalo. Toto odůvodnění názvu ovšem nelze doložit prameny.[76] **Sudslavice** leží 3,5 km severně od Vimperka. Název vsi pochází nejspíše ze jména „Sudslav“, přičemž původní tvar zněl „Sulislavice“. Se slovem „sud“ název vsi tedy pravděpodobně nesouvisí.[77] **Horní Vltavici** nalezneme 14 km na jih od Vimperka. Původně ji v pramenech můžeme vidět, stejně jako ve vimperském urbáři, pod pojmenováním „Wltawa“. Teprve na přelomu 16. a 17. století se můžeme setkat se zmínkou „Ober-Wultaw“ a v 19. století s téměř dnešním názvem „Wltawice hořejší“. Dnešní název je odvozen od jména „malá Vltava“ a lokace umístění.[78]

V roce 1389 se objevuje zmínka o **Bořanovicích**. Leží 3,5 km severovýchodně od Vimperka. Odvozená je od „lidí Bořanových“ získané z osobního jména „Bořan“, což je původně zkratka jména Bořivoj nebo Bořihněv.[79]

Prameny o obci **Lipka** pocházejí z roku 1531. Ves leží 4 km jihozápadně od Vimperka. Název je odvozen od zdrobněliny lipka – malá lípa.[80]

V roce 1542 se objevuje zmínka o **Kahovu**. Nachází se 2 km severozápadně od Prachatic. Název lze odvozovat ze zkráceného jména „Kah“, které je přejato nejspíše ze židovského jména „Kagan/Kogan“.[81]

[71] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl I, s. 735.
[72] *Urbář 1552*, fol. 9r.
[73] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl II., s. 231.
[74] TAMTÉŽ, díl IV, s. 677.
[75] TAMTÉŽ, díl III, s. 457–458.
[76] TAMTÉŽ, díl II, s. 117.
[77] TAMTÉŽ, díl IV, s. 231.
[78] TAMTÉŽ, díl IV, s. 584–585.
[79] TAMTÉŽ, díl I, s. 132.
[80] TAMTÉŽ, díl II, s. 623–624.
[81] TAMTÉŽ, díl II, s. 194.

V roce 1543 máme první zmínku o vsi **Vícemily**. Nalezneme je 4 km východně od Vimperka. Původně byl její tvar v jednotném čísle „Vícemil“, tento název však později přešel do množného čísla.[82]

V roce 1545 se poprvé dočteme o **Modlenicích**. Nachází se 2,5 km severozápadně od Vimperka. Jedná se o ves „lidí Modlenových“ od ženského jména „Modlena“.[83]

Roku 1547 je v pramenech zmíněný **Krušlov**. Leží 6 km jihozápadně od Volyně. Původní tvar byl nejspíše „Krušilov“ – od jména „Krušil“ vzniklého ze slovesa „krušiti“ neboli lomiti, drobiti.[84]

Škarez nalezneme 8 km jihovýchodně od Vimperka. Starší tvar Škareze, který se nachází i ve vimperském urbáři,[85] se vyvinul z původního „Škařězě“ z osobního jména „Škareda“.[86]

Samotné město **Vimperk** leží v nadmořské výšce kolem 694 m n. m. Jedná se o podhorskou, málo úrodnou oblast, kde celkové klima nedovolovalo pěstovat obilniny v množství jako v úrodných a teplejších nížinách. Tyto podmínky postihovaly celé panství. Abychom pochopili význam názvu města, musíme si uvést první doklady tohoto pojmenování – tj. „Winterberg“ z roku 1381. Jedná se o složeninu slova „Winter“ – zima – a polohy buďto položeného města na severní straně nebo místa bohatého na sníh.[87]

Na mapě níže (*Obrázek 1*) můžeme vidět rekonstrukci velikosti vimperského panství, která byla vytvořena na základě dat (město a okolní vsi) z urbáře pro panství Vimperk z roku 1552. Mapa byla převzata z Mapového lexikonu obcí ČSSR 1:200 000.[88] Zelené okraje na mapě značí hranice panství. Některé vsi byly od jádra panství oddělené (Hoslovice, Hodějov, Krušlov, Kahov, Lštění, Škarez, Vícemily, Záhoří, Libotyně a Horní Vltavice). Červené body představují samotné vsi, které se nachází ve vimperském urbáři.

[82] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl IV, s. 537.
[83] TAMTÉŽ, díl III, s. 119.
[84] TAMTÉŽ, díl II, s. 430.
[85] *Urbář 1552*, fol. 11v.
[86] A. PROFOUS, *Místní jména*, díl IV, s. 34.
[87] TAMTÉŽ, díl IV., s. 547.
[88] *Mapový lexikon obcí ČSSR 1:200 000*, SOkA Prachatice, sign. 6807, 1968.

Obrázek 1 – Rozsah panství Vimperk v roce 1552

2 Urbář

Předchozí kapitola nám přiblížila historický kontext panství Vimperk. Nyní se blíže podíváme na urbáře obecně. První podkapitola se pokusí přiblížit různé definice urbáře, protože každá vznikla z jiného důvodu a s jiným záměrem – vzhledem k teritoriálnímu a časovému hledisku vzniku urbáře –, přičemž bude kapitola obsahovat i zhodnocení míry sounáležitosti definic s naším zkoumaným urbářem. Definici urbáře můžeme nalézt v mnoha publikacích. Já zde budu uvádět definice chronologicky od nejstarší až po nejmladší. Druhá podkapitola se bude následně věnovat konkrétním urbářům, jejich stručnému vývoji a některým studiím o nich. Vzhledem k tomu, že se urbáři zabývala celá řada prací, musím některé práce ponechat stranou, nebo na ně pouze odkázat. Z toho důvodu jsem se pokusil zdůraznit práce, které mohu buďto vztáhnout k vimperskému urbáři, nebo které byly pro vývoj či vysvětlení definice urbáře zásadní.

2.1 Definice urbáře

Jednu z nejstarších definic urbáře můžeme nalézt v knize Josefa Emlera: „*Urbáře, jinak knihy purkrechtní, … nazýváme více méně podrobné seznamy nemovitého jmění a požitečných práv držitelů velkých statků a výnosů ze zboží toho vycházejících. I liší se dle toho rozličné urbáře … mezi sebou jak obsahem, tak i svou zevnější úpravou. V některých jest sepsáno všecko zboží, jímž majitel vládl a z něhož užitky do komory jeho šly, tedy zboží, na němž sám hospodařil, a vše, co k němu příslušelo a užitek neslo, a kromě toho i zboží, na němž seděli a hospodařili lidé poddaní, s naznačením jejich povinností ale někdy i práv. V jiných urbářích hledělo se více jen k poddaným a povinnostem jejich, záležejícím ve placení úroků peněžních, v odvádění přírodnin a službách osobních. Seznamy takových povinností nazývány v pozdějších časích zvláště urbáři nebo knihami purkrechtními*.“[89] Již zde můžeme vidět rozdělení urbářů na dvě skupiny. Našemu urbáři se více podobá druhá definice.

Urbáře se mohou stát důležitým a neopomenutelným pramenem při zkoumání obyvatelstva, jejich výše povinností a dalšího. Můžeme v nich nalézt informace o vlastněném majetku nebo například zjistit sociální rozložení obyvatelstva v porovnání s jejich provozovanými řemesly.[90] Tyto informace platí i pro vimperský urbář. Ten sice neobsahuje tolik informací o venkovském obyvatelstvu, které by mohly dokreslit charakter a prostředí tehdejšího panství, ale přesto je námi zkoumaný urbář zajímavým pramenem pro studium např. stálých a běžných platů.

[89] Josef EMLER, *Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*, Praha 1881.
[90] Rostislav NOVÝ, *Studie o předhusitských urbářích I,* in: Sborník historický 13, 1965, s. 5–64.

Musíme ale brát v potaz, že tato studie od Rostislava Nového vznikla pro urbáře o sto a více let starší, a tudíž ji nelze v plném měřítku aplikovat na vimperský urbář.[91]

V předhusitské době bylo v Českých zemích několik set urbářů, po husitských bouřích ale jejich počet strmě vzrostl a v 16. století už vedlo urbář téměř každé panství v zemi.[92] Zpočátku byl urbář většinou jen prostý soupis povinností, dávek a roboty, později se co do podrobnosti velmi rozrostl, což bude patrné v poslední kapitole této práce, která se zaměřuje na komparaci urbářů. Mezi urbáři z podobných let můžeme vidět poměrně velký rozdíl v množství obsažených informací. Například námi zkoumaný urbář ze 16. století obsahuje méně informací než urbář roudnického kláštera. Na rozdíl od vimperského urbáře v něm nalezneme informace o územním zisku, či výpis důchodů z jednotlivých usedlostí, nebo přepis kupních listin, přestože při vzniku námi zkoumaného urbáře došlo k prodání vimperského panství a tento zápis by se sám nabízel.[93] Ve vimperském urbáři nenalezneme ani soupis výměr jednotlivých pozemků, které obsahuje například urbariální extrakt zbraslavského kláštera[94] nebo sedlecký urbář ze 14. století.[95]

Na konkrétních panstvích sloužily urbáře jako interní knihy, které nechávala zhotovovat vrchnost. Je to tedy pouze jednostranný pramen, protože majitel panství byl zadavatelem požadavků na to, co se má do urbářů zapisovat.[96] I přes jasné instrukce ovšem písaři často upravovali text, neuváděli všechny náležitosti, dokonce někdy není přesný ani prostý součet dávek v celkové sumě, což je viditelné i v námi zkoumaném urbáři pro panství Vimperk, ale to bude více rozebíráno ještě v následující kapitole.

V knize *Česká diplomatika do roku 1848* od Jindřicha Šebánka, Zdeňka Fialy a Zdeňky Hledíkové nalezneme následující zkrácenou definici a specifikaci urbářů: „*Urbáře (katastry) jsou knihy berní a úřední. Jde vesměs o knihy vzniklé pro vnitřní potřebu z důvodů ekonomické povahy. Vlastní rozvoj všech těchto knih náleží rovněž až mladší době, jejich významné zárodky objevují se však mnohem dříve (např. staré římské katastry, knihy tradiční, urbáře, tzv. zemské urbáře a staré obchodní knihy). Patří do úředních knih – tj. vznikají buď ze zvýšené péče o písemnosti listinné povahy, nebo aby nahradily vyhotovování jednotlivých listin či aby*

[91] R. NOVÝ, *Studie*.
[92] TAMTÉŽ, s. 204–205.
[93] TAMTÉŽ, s. 33.
[94] TAMTÉŽ, s. 44.
[95] TAMTÉŽ, s. 47.
[96] Josef SALABA, *Příspěvky ke kritice urbářů pozemkových aj. knih, katastrů, map, starých účtů atd*., in: Selský archiv 14, 1921, s. 1–31.

zápisům listinné povahy poskytly plnou důvěryhodnost.“[97] Tato definice je však nepřesná a již překonaná. Můžeme si všimnout, že častokrát je v definici spojován termín „urbář“ a „katastr“. Tyto pojmy však nelze zaměňovat. Taktéž vysvětlení důvodu, proč urbáře patří do úředních knih, není zcela uspokojivé. V našem prostředí totiž vznikaly urbáře z důvodu nutnosti zapsat v jedné knize povinnosti poddaných.

Urbáře ve většině případech psala osoba pověřená vrchností – v případě urbáře města to byl často městský písař. Jestliže otevřeme urbář a snažíme se ho nějakým způsobem popsat, nabízí se nám další definice ze stejné knihy *Česká diplomatika*: „*Urbář – soupisy dávek peněžní, naturální, robotní povahy, vybíraných vrchnostmi zpravidla ve dvou ročních termínech (jaro – sv. Jiří a podzim – sv. Havel) od poddaných*.“[98] Samozřejmě, podle typu a časového zařazení urbáře v něm může být uveden například svatováclavský úrok a jiné termíny, které definice popisuje pouze obecně, zeširoka a s možností případného vtažení k vlastnímu zkoumanému urbáři.

Podle uvedených autorů existují dva typy urbářů. Těmi jsou urbář – soupis a urbář – účet. Urbář – soupis uvádí v určitém pořadí vesnice na panství, počet lánů poplatných vrchnosti nebo jiné jednotky výměry. Na závěr se obvykle uvádí celková suma peněžních platů.[99] Naproti tomu urbář – účet uvádí podrobnější informace, dále jmenovitý soupis držby pozemků v každé vesnici (jméno držitele, výměru pozemků, peněžní, naturální a robotní povinnosti) a na závěr opět celkovou sumu platů.[100] Pokud tyto definice vztáhneme k našemu urbáři, zjistíme, že se vymyká z obou rozřazení, stejně jako tomu bylo i u předchozích výše zmíněných definic z jiných publikací. Urbář panství Vimperk je tedy velmi specifický a těžce zařaditelný. Blíže by jistě měl urbář k prvnímu rozřazení urbář – účet, ale nenalezneme v něm jednotky výměry lánů, natož jejich počet. Zjednodušeně řečeno, námi zkoumaný urbář je v tomto ohledu výjimečný a z toho důvodu i badatelsky zajímavý.

Nyní se ale vrátíme zpět k podobě urbáře a možnostem, jak ho lze také charakterizovat z jiné strany. Tak například *Vademecum pomocných věd historických* nabízí definici, která nám urbář přiblíží více než obecnější předchozí definice: „*Urbář (německy Salbuch) – zpravidla v knižní formě sestavený systematický soupis důchodů nebo platů odváděných z venkovského*

[97] Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Zdeněk FIALA, *Česká diplomatika do roku 1848*. 2. nezměněné vydání. Praha 1984, s. 22–23.
[98] TITÍŽ, s. 182.
[99] TITÍŽ, s. 182.
[100] TITÍŽ, s. 182.

hospodářství vrchnosti.“[101] Opět však po přečtení definice zjistíme, že ani zde nenalezneme ideální definici pro vimperský urbář – není v něm soupis důchodů, ale alespoň stálé a běžné platy ano.

Obecně lze tedy říci, z výše zmíněných definic, že je vimperský urbář úřední ekonomická kniha, kde může badatel nalézt soupis platů a robot, které odvádělo poddanské obyvatelstvo vrchnosti. Tato kniha je důležitá nejen z ekonomického hlediska jakožto zmíněný soupis, ale také v ní lze nalézt alespoň částečně statistické údaje o obyvatelstvu a podklady k historickému vývoji přilehlých vsí s přihlédnutím k movitosti a peněžní úrovni dané oblasti.

2.2 Stručný vývoj urbářů a studie o nich

Vznik urbářů na našem území, který se datuje kolem poloviny 13. století, byl podmíněn stabilizací pozemkového vlastnictví v rukou světských a církevních feudálů vyvolanou změnami renty. V tu dobu totiž docházelo k přechodu z renty naturální k dávkám peněžním, to zapříčinilo potřebu tyto sumy evidovat.[102]

Za nejstarší dochovaný český urbář je považován urbář z pražského biskupství z let 1283–1284.[103] Byl velmi primitivní, sledoval pouze platy poddaných. Rostislav Nový o tomto nejstarším dochovaném urbáři píše, že se jedná o fragment, který byl sestaven z důvodu sledování evidence odváděných platů poddanského obyvatelstva z několika statků pražského biskupství.[104]

Nejstarším světským urbářem je pak pravděpodobně urbář rožmberský z let 1379–1382.[105] Nového *Studie o předhusitských urbářích* dále rozebírá několik urbářů. Autor tímto zpracoval dané urbáře pomocí diplomaticko-historického rozboru. Zaměřil se na urbáře z první poloviny 14. století. Autor popisuje Codex Damascus oseckého kláštera vzniklého mezi roky 1196–1343,[106] urbář roudnického kláštera obsahující zápisy z let 1341–1407,[107] urbární extrakt Zbraslavského kláštera z roku 1335,[108] sedlecký urbář ze 30. let 14. století[109] a urbář

[101] Ivan HLAVÁČEK – Rostislav NOVÝ – Jaroslav KAŠPAR, *Vademecum pomocných věd historických*, 3. opr. a dopl. vyd., Jinočany 2002. s. 184.
[102] R. NOVÝ, *Studie*, s. 18–19.
[103] J. ŠEBÁNEK – Z. HLEDÍKOVÁ – Z. FIALA, *Česká diplomatika*.
[104] Rostislav NOVÝ, *Nejstarší český urbář z let 1283–84,* in: Československý časopis historický 8 [58], č. 2, 1960, s. 210–227.
[105] J. ŠEBÁNEK – Z. HLEDÍKOVÁ – Z. FIALA, *Česká diplomatika*; Josef EMLER, *Zlomek urbáře kláštera hradišťského*, Pojednání král. české společnosti nauk 6, díl 12, Praha 1884.
[106] R. NOVÝ, *Studie*, s. 19–31.
[107] TAMTÉŽ, s. 31–38.
[108] TAMTÉŽ, s. 38–46.
[109] TAMTÉŽ, s. 46–48.

Pohledského kláštera nejspíše vzniklý mezi lety 1322–1329.[110] Publikace tedy zpracovává celkově pět urbářů. U každého popisuje úroční dávku, v tabulce přehledně ukazuje seznam vesnic nebo měst, uvádí jednotlivé výše úroků a berní a samozřejmě i historický kontext vzniku urbáře a samotného místa, ke kterému se kniha pojí. Urbářům dalších klášterů se věnoval například Jaroslav Čechura, který se zaměřil na urbář kláštera Strahov z roku 1410,[111] a dále stejný autor ve spolupráci s Marií Ryantovou se zaměřili na urbář kláštera Břevnov z roku 1406.[112]

Od nástupu Habsburků na český trůn roku 1526 se začaly postupně prosazovat pozemkové knihy neboli gruntovnice. Urbáře se tomuto nástupu gruntovnic přizpůsobovaly a začaly se více rozepisovat o jednotlivých částech panství, přesto ale nelze říci, že by se jednalo o stejné knihy. Stále je nutné tyto dva prameny od sebe odlišovat, ale uvědomit si, že se navzájem v mladších dobách ovlivňovaly a tím položily základ pro budoucí katastr. Urbáře zejména po třicetileté válce postupně ztrácely svůj význam. I přesto se ale stále vytvářely až do zániku patrimoniální správy v polovině 19. století.[113]

Nyní se však přesuneme od stručného vývoje jednotlivých urbářů k odborným publikacím, které se zabývají jejich zkoumáním. První odbornou českou prací, která chápe urbář jako historický pramen a podle toho jej i rozebírá, je Tomkův rozbor urbáře Strahovského kláštera z roku 1410.[114] Zabývá se v něm především místopisem a statistikou selských poměrů v Čechách počátkem 15. století.[115] První teoretickou práci, která popisuje, jak by se měly urbáře analyzovat, je práce „*Über Urbarien und Urbarialaufziechnungen*“ z roku 1877 od Inama-Sternegga.[116] Na tuto práci navázal roku 1881 Josef Emler ve své publikaci *Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*.[117] Posléze roku 1898 i český pozitivistický historik Josef Šusta,[118] který se pokusil řešit celou problematiku urbářů s přihlédnutím ke kontaktu s prostředím a k vývoji dané lokality.[119]

---

[110] R. NOVÝ, *Studie*, s. 49–55.
[111] Jaroslav ČECHURA, *Urbář kláštera Strahov z roku 1410*, in: Bibliotheca Strahoviensis Praha 1995, s. 25–44.
[112] Jaroslav ČECHURA – Marie RYANTOVÁ, *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, in: Časopis Národního muzea 161, č. 3–4, 1992 [vyd. 1993], s. 79–107.
[113] J. ŠEBÁNEK – Z. HLEDÍKOVÁ – Z. FIALA, *Česká diplomatika*.
[114] Václav Vladivoj TOMEK, *Urbář kláštera Strahovského složený roku 1410*, in: Památky archeologické a místopisné 2, 1857, s. 72–88.
[115] R. NOVÝ, *Studie*, s. 12.
[116] Karl Theodor von INAM-STERNEGG, *Über Urbarien und Urbarialaufziechnungen*, in: Archivaliesche Zeitschrift 2, 1877, s. 26.
[117] J. EMLER, *Deset urbářů*.
[118] Josef ŠUSTA, *Zur Geschichte und Kritik der Urbarialaufziechnungen*, Wien 1898.
[119] R. NOVÝ, *Studie*, s. 8.

Velké pozornosti se urbáře těšily v marxistické historiografii. Český marxistický historik František Graus využil urbáře ve velkém množství pro své dílo *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I–II.*[120] V tomto díle se František Graus zabýval především staršími urbáři z předhusitské doby. Autor využil urbáře k tomu, aby nastínil život a povinnosti poddaných v předhusitské době. Avšak při své práci narazil na problém, že pouze z urbářů jistě nelze rekonstruovat typický život středověkého člověka. K tomu je zapotřebí dalších pramenů, které již nemají hospodářský charakter. Historik Jiří Jirásek následně věnoval pozornost i novějším urbářům počínaje 15. století.[121] Ty již byly konkrétnější a přinášely více informací nejen o jednotlivých poddaných, ale i o panství, na kterém poddaní žili. V minulém století byly velké snahy o vytvoření soupisu všech urbářů nacházejících se v archivech. Díky tomu vzniklo několik soupisů urbářů, přičemž si každý archiv vytvořil soupis vlastní podle vlastních pravidel. Jedná se o soupisy urbářů z jihočeských archivů,[122] západočeských urbářů,[123] východočeských urbářů,[124] moravských a slezských urbářů[125] a soupis urbářů ostravského kraje.[126] Často se v jednotlivých soupisech nacházejí chyby nebo nejsou úplné – například se jedná o uvedení chybných místních jmen obcí nebo špatně zařazené vsi.[127] Díky této vlně vyhotovování soupisů vznikl i zmíněný *Soupis urbářů jihočeských archivů* od Adolfa Kalného,[128] kterému ještě bude věnována větší pozornost a ve kterém je uveden námi zkoumaný urbář.

Urbářům z pozdějšího období se věnovali např. Petr Vorel,[129] Marie Ryantová,[130] Tomáš Šimek,[131] speciálně pro Moravu Marek Vařeka[132] a pro Slezsko či Těšínsko Jan Al Saheb,[133] Irena Korbelářová[134] a Rudolf Žáček.[135]

---

[120] František GRAUS, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*, Praha 1953.
[121] Jiří JIRÁSEK, *Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice*, in: Časopis Matice moravské 79, 1960, s. 112–128.
[122] Adolf KALNÝ, *Soupis urbářů jihočeských archivů: 1378–1773. Inventáře, katalogy a tematické rejstříky k fondům jihočeských archivů,* České Budějovice 1975.
[123] Květoslava HAUBERTOVÁ, *Soupis západočeských urbářů: 2. pol. 13. století – 1773*, Plzeň 1994.
[124] Jiří KUBA – Tomáš ŠIMEK, *Soupis východočeských urbářů: 2. polovina 13. století – 1776*, Zámrsk 1997.
[125] Jan ŘEZNÍČEK, *Moravské a slezské urbáře po 1372, před 1407–1771 (1849): katalog,* 1. vyd. Praha 2002.
[126] Adolf TUREK – Andělín GROBELNÝ, *Soupis urbářů ostravského kraje: 15. – 18. století*. Opava 1954.
[127] Eduard MAUR, *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*, in: Sborník archivních prací 54, 2004, s. 721–735.
[128] A. KALNÝ, *Soupis*.
[129] Petr VOREL, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*, in: Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 238–274.
[130] Marie RYANTOVÁ, *Nejstarší urbář Vysoký Chlumec z roku 1604*, in: Seminář a jeho hosté, Praha 1992, s. 227–236.
[131] Tomáš ŠIMEK, *Ilustrovaný Broumovský urbář z roku 1676*, in: Sborník prací východočeských archivů 9, 2004.
[132] Marek VAŘEKA, *Urbář vesnic Rozstání, Hartmanic a Otinovse z roku 1618*, Prostějov 2006, s. 13–35.
[133] Jan AL SAHEB, *Urbář hukvaldského panství z roku 1581*. Frýdek-Místek 2008.
[134] Irena KORBELÁŘOVÁ, *Urbář města Opavy (1645)*, in: Sborník k dějinám města 2, 2002, s. 39–41.
[135] Rudolf ŽÁČEK, *Urbář panství frýdeckého z roku 1636,* in: Těšínsko 38, č. 3, 1995, s. 1–4.

2.3 Stálé a běžné platy

Jak již bylo zmíněno v definicích výše, v urbářích můžeme nalézt různé platy. Ve vimperském urbáři se nachází jak platy stálé, tak i běžné – s oběma těmito pojmy budeme v následující kapitole pracovat, z toho důvodu nyní uvedu jejich definici.

V rozboru urbáře z panství Zdechovice autor Petr Vorel uvádí definici pojmu stálý plat: *„Součet peněžních úroků a reluice naturálních a robotních povinností tvořil tzv. stálý plat, tj. pravidelný příjem vrchnosti, který v podstatě nebyl závislý na její ekonomické aktivitě a byl zaručen držbou poddanských nemovitostí.“*[136] Lehce rozsáhlejší definici posléze můžeme nalézt i v knize Josefa Války *Hospodářská politika feudálního velkostatku*, která vypadá následovně: „*Rubrika „stálých platů“ je svým složením velmi různorodá. Jejím základem jsou stále „peněžní činže“ neboli „úrok“, odváděný ve dvou pololetních termínech, na Moravě většinou na jaře na sv. Jiří a na podzim na sv. Václava. Odtud se také někdy nazývají platy svatojiřské a svatováclavské. Činže jsou původní formou feudální pozemkové renty, stanovenou většinou ve 12.—13. století při převodech na „lánový“ systém a emfyteutické právo nebo přímo při kolonisaci území. Jejich výše byla stanovena na základě místních poměrů, takže v nich vládne neobyčejná pestrost. V 16. století si činže tuto lokální pestrost a poměrně přesné odstupňování podle velikosti gruntů podržují*.“[137] Z definic je patrné, že stálých platů můžeme v urbářích nalézt nespočet množství. Tuto hojnost dokazuje i vimperský urbář, který taktéž neobsahuje pouze dva základní stálé platy – úroky svatojiřský a svatohavelský –, ale i jiné, o kterých bude více pojednáváno v následující kapitole.

Nyní se na tyto stálé platy podíváme podrobněji.[138] Úrok svatojiřský byl půlroční feudální rentou placenou v penězích, konkrétně v kopách grošů českých, v denárech a v haléřích. Původně se však tento plat platil v naturáliích. Platili ji poddaní z majetku, který obhospodařovali a tato renta byla splatná ke dni svatého Jiří (23. dubna).[139] A dále úrok svatohavelský, taktéž půlroční feudální renta, která byla splatná ke dni svatého Havla (16. října).[140] V urbářích se také ale můžeme setkat s úrokem svatováclavským, který byl

[136] Petr VOREL, *Urbáře panství Zdechovice z let 1517 a 1608 a jejich pramenná hodnota pro výzkum hospodářského vývoje malých východočeských dominií*, in: Východočeský sborník historický 2011, č. 19, s. 114.
[137] Josef VÁLKA, *Hospodářská politika feudálního velkostatku*. Praha 1962, s. 84.
[138] O nich například píše Petr Vorel ve své publikaci (Petr VOREL, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*, in: Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 238–274). Dále např. literatura: František Xaver PRUSÍK, *Urbář panství Kaceřovského z roku 1558*, Praha 1896; Bohumil SOBOTÍK (ed.), *Urbář panství frýdecko-místeckého z r. 1580,* Opava 1953; nebo Jan HRUBOŠ (ed.), *Urbář hukvaldského panství z roku 1581*, Frýdek-Místek 2008 a další.
[139] P. VOREL, *Urbáře*, s. 274.
[140] TAMTÉŽ, s. 274.

splatný na svatého Václava (28. září), nebo svatomartinským splatným na svatého Martina (11. listopadu). Nelze ale ani opomenout jednoroční úrok vánoční, splatný na Vánoce, který se nachází i v námi zkoumaném urbáři.[141] Všechny tyto příklady patří do stálých platů. V jiných urbářích je však stálých platů mnohem více – můžeme v nich nalézt například činži ze dvorů, polí a luk, podýmné, vojenskou berni, nebo úroční plat ke sv. Janu a na Letnice.[142]

Kromě těchto zmíněných stálých platů (označovaných jako úroky) ještě knihy mohou obsahovat tzv. naturální platy, mezi které patří například úroční vejce a slepice – tedy určité množství těchto naturálií, které poddaní museli odevzdat –, nebo dále např. úroční sůl, chmel či žito a další povinnosti.[143] Dalšími povinnostmi, které najdeme v urbářích, byly roboty – jedná se např. o tzv. žennou robotu,[144] nebo jiné dokonce i nespecifikované roboty.[145]

Oproti tomu existují i platy běžné, taktéž nacházející se ve vimperském urbáři, které neměly stanovené pevné datum splatnosti a výši. Běžné platy mohly obsahovat úrok z lesů, mlýnů, nebo surovin, které vyprodukovala určitá živnost, či mýto. Lze ale také nalézt jako běžný plat informaci o dodávce hus při zaječích honech, nebo o propachtování lesa.[146]

[141] *Urbář 1552*, fol. 30r.
[142] K. HAUBERTOVÁ, *Soupis*, s. 31–36.
[143] TAMTÉŽ, s. 31–34.
[144] Tato stará robota se v daném urbáři vyměřuje na počet dní roboty ročně. (Viz P. VOREL, *Urbář*, s. 274.)
[145] Např. M. RYANTOVÁ, *Nejstarší urbář*.
[146] K. HAUBERTOVÁ, *Soupis*, s. 49, 141.

3 Urbář panství Vimperk 1552

3.1 Vnější popis

Urbář panství Vimperk je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni v oddělení správy fondů a sbírek Český Krumlov, nalezneme jej ve fondu Vrchní úřad Český Krumlov pod signaturou IID 7 G beta No 2. Pro badatele je urbář zdigitalizován na stránkách archivu.[147] Urbář panství Vimperk, celým titulním názvem *„Léta páně tisícího pětistého padesátého druhého registra duochoduov panství Vintrperského na groš český vše počítajíc“*, pochází z roku 1552.[148] Tento rok je arabskými číslicemi dopsán dodatečně tužkou v levém horním rohu titulní strany.

Kniha je zabalena do tvrdého obalu vytvořeného z papíru, který chrání celý urbář. Na obalu urbáře lze přečíst text, který odkazuje na původní umístění archiválie ve Schwarzenberském archivu ve Vimperku – „*Fürstl[iches] Schwarzenberg´sches Herrschaftsarchiv in Winterberg“*. Pod tímto nápisem se na obalu nachází aktuální označení fondu se signaturou. Strany obalu jsou zahnuté dovnitř a tím tvoří pevnou schránu.

Rozměry urbáře činí na šířku 205 mm a na výšku 300 mm, přičemž oba rozměry vnitřních listů i vnějších desek jsou stejné. Urbáři chybí pevné desky. Psací látkou je papír, který je pro všechny listy včetně titulní strany stejný.

Zvenku urbáře si můžeme všimnout polámaných okrajů, což je běžné vzhledem ke stáří urbáře. Tento stav však nijak nezabraňuje čitelnosti nebo manipulaci s knihou. Papírové desky urbáře jsou nejvíce opotřebené.

Kniha je svázána provázky (*Obrázek 6*) – jedná se tedy o šitou vazbu. Tu můžeme vidět v horní a dolní části hřbetu urbáře. Také ji lze spatřit uprostřed urbáře mezi folii 18v a 19r. Urbář byl vytvořen z dvojstran položených na sebe, následně sešitých provázky uprostřed skrze hřbet sešitu. Poslední folio drží pouze provázky na vrchní spojnici urbáře.

V urbáři nalezneme celkem 36 listů, přičemž list fol. 14 a strana fol. 27v nejsou popsány. V přepočtu na vnitřní popsané strany urbář obsahuje 65 stran. Ve zdigitalizované podobě má

[147] DigiArchiv SOA v Třeboni: *Urbář panství Vimperk z let 1552* [cit. 2024-07-14]. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/134365.
[148] Urbář nese signaturu IID 7 G beta No 2 a je uložen v archivním souboru Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812).

urbář 38 snímků. Na počet folií i stran je tedy kniha nepříliš rozsáhlá. Urbář připomíná spíše sešit než knihu, je velmi úzký a rozměrově kompaktní.

Urbář je dvakrát paginovaný v dolní části stran a foliovaný ve vrchní pravé části. Nejedná se o původní označování stran nebo listů, ale o tužkou doplněné arabské číslice v mladší době.

Pravé dolní paginování začíná už na papírových deskách urbáře a počíná číslem 837.[149] Jedná se o mezifondovou paginaci, kterou můžeme nalézt napříč archivním souborem Vrchní úřad Český Krumlov. Dřívější paginy 774 až 836, které předchází námi zkoumaný urbář, obsahují *Úroční rejstřík pro statky Husinec a Záblatí z let 1503–1528.*[150] Paginace vimperského urbáře končí číslem 902 na posledním listu.[151]

Druhá paginace je viditelná až na první levé vnitřní straně dole uprostřed.[152] Paginace začíná číslem 2, takže i když číslo není patrné na papírových deskách, desky jsou do toho započítány. Samotné číslování končí číslem 67 na poslední vnitřní straně.[153]

Vrchní foliování v pravém horním rohu začíná číslem 2 na první pravé vnitřní dvojstraně.[154] Foliace je zakončena číslem 36. Toto číslo folií neodpovídá polovině z počtů pagin z toho důvodu, že při označování pagin archivář při zapisování na rozdíl od foliace neoznačoval prázdné strany v urbáři.

V urbáři se nachází tři prázdné strany. První prázdný list se nachází po oddílu úroku Svatojiřském[155] a poslední prázdnou stranu nalezneme po oddílu úroku Svatováclavském[156] před oddílem Polesné.

3.2 Vnitřní popis

Celý urbář je psán česky. Text je psán většinou jednou písařskou rukou. Nadpisy jsou psány frakturou. Běžný text je ovšem psán novogotickým kurzívním i polokurzívním písmem. Oba tyto druhy písem odpovídají období kolem poloviny 16. století. Všechno písmo kromě mladších přípisků na titulní straně a obalu je psáno černým inkoustem.

[149] *Urbář 1552*, fol. 1r.
[150] *Úroční rejstřík pro statky Husinec a Záblatí z let 1503–1528*, SOA Třeboň – oddělení Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. IID 7 G beta No 1.
[151] *Urbář 1552*, fol. 36r.
[152] TAMTÉŽ, fol. 1v.
[153] TAMTÉŽ, fol. 36r.
[154] TAMTÉŽ, fol. 2r.
[155] TAMTÉŽ, fol. 14r–v.
[156] TAMTÉŽ, fol. 27v.

Ze zkoumaného urbáře nelze zjistit totožnost písaře nebo zhotovitele – víme však, že se jedná o jednoho člověka, protože styl písma v urbáři je jednotný až na některé výjimky (např. přípisky). Nabízí se domněnka, že se jedná o písaře Matěje Kozu, již dříve zmiňovaného, který byl mezi léty 1543–1577 městským písařem, přičemž dle dostupné literatury víme, že Matěj Koza zemřel právě roku 1577.[157] Srovnání písma vimperského urbáře s písmem z Knih trhových a svatebních smluv,[158] tak z Knihy pamětní[159] však tuto domněnku jednoznačně nepotvrzuje.

Písmo je celkem čitelné, avšak některá jména jsou náročná k přečtení. Písař ale velmi dbal na vzhled nadpisu vsi nebo úroku. Ty jsou psány úhledně a dostatečně silně. Písmo je v nadpisu až zdobné, taktéž je opatřeno ornamenty – to můžeme vidět u iniciál a někdy i u celých slov. Nadpisy jsou psány stejně velkým písmem, jsou beze sklonu a tlak pera je ve všech literách stejný. To však neplatí v oddílu „Mýto v městě Vimperk“.[160] Nadpis je zde psán lehkým písmem s jemnými, slabými tahy, proti ostatním nadpisům, které jsou psané silnými tahy. Styl tohoto písma naprosto neodpovídá zbylým nadpisům a ani záznamům.

První písmeno na řádku v běžném textu nacházející se po nadpisech či podnadpisech má větší modul vzhledem k ostatním písmenům.[161] V urbáři si také můžeme všimnout, že smyčky některých liter v textu narušují písmena a někdy i slova níže. Tento jev je nejvíce patrný hlavně ke konci zápisu v jednotlivých oddílech stálých platů[162] a v běžných platech.[163] Písař totiž na těchto místech psal více zběžně, než je tomu na začátku oddílů. Některé litery a slova psal s větším náklonem doprava, než je u ostatních kursivních písmen v urbáři běžné. Najdeme to buď na začátku slova (například u písmene „m“),[164] nebo v celém slově. V běžných platech je písmo nejvíce odlišné. Samotný text i nadpisy jsou více strohé, písař opustil od zdobení písma ornamenty a jinými geometrickými vzory. Nevyskytuje se zde ani žádná interpunkce. Tento styl písma byl nejspíše způsoben tím, že dané oddíly byly doplněny dodatečně. Stejného stylu

[157] J. JOHN, *Vimperk*, s. 115.
[158] *Kniha trhová a stavebních smluv*, SOkA Prachatice, Archiv města Vimperk, 1424–1945 (1990), sign. II-98.
[159] *Kniha pamětní*, SOkA Prachatice, Archiv města Vimperk, 1424–1945 (1990), sign. II-99.
[160] *Urbář 1552*, fol. 35r.
[161] Můžeme to vidět například na fol. 5v–7r (TAMTÉŽ) a následujících listech ve slově: „Item“. Více je to patrné na fol. 8v–9r (TAMTÉŽ) – u vsi Vícomile u jména „Štěpán“.
[162] Například to nalezneme u vsi Křesanov (TAMTÉŽ, fol. 9v), nebo u vsí Cuclavice (TAMTÉŽ, fol. 32v), Pravětín (TAMTÉŽ, fol. 32v) a Vyšovatka (TAMTÉŽ, fol. 33r). Nejvíce je to ale patrné u robot týkajících se sečení (TAMTÉŽ, fol. 34v).
[163] Nejvíce je to patrné v oddílu, který se týká mlýnů (TAMTÉŽ, fol. 35v) v prvním odstavci.
[164] TAMTÉŽ, fol. 12v, soupis ve vsi Hoslovice.

si také můžeme všimnout na začátku urbáře (ke konci svatojiřského úroku pro město Vimperk), kde písař uvádí úrok z pivovaru.[165]

Většina finančních hodnot je napsaná minuskulními římskými číslicemi, přičemž poloviční hodnota (0,5) je zapisována jako přeškrtnutí poslední římské číslice (na *Obrázek 2* níže vidíme zápis číselné hodnoty 28,5 groše – tj. xxviii a označení 0,5 hodnoty).

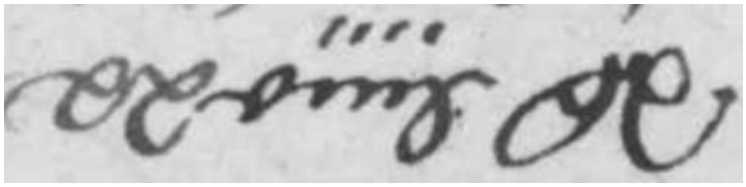

Obrázek 2 – Ukázka zapsání sumy s hodnotou půl groše[166]

V textu se objevuje několik škrtů, které písař provedl za účelem opravy textu.[167] Škrty ztěžují čtení a správné rozpoznání názvu nebo sumy. Ke konci stálých platů také můžeme nalézt na okraji stran poznámky k zapsanému úroku.[168]

První stranou urbáře je již zmíněná titulní strana, na které je vcelku čitelně napsaný název dokumentu. Najdeme tady i důležitou dataci urbáře (1552), kterou písař rozepsal slovně v titulu urbáře.[169] Dále je zde uvedeno panství vimperské a také, že všechny ceny se počítají na české groše (*Obrázek 7*).

Uvnitř urbáře nalezneme několik oddílů stálých a běžných platů. Jednotlivé stálé platy mají pevnou formu (*Obrázek 8*).

Mezi folii 2r–34v nalezneme stálé platy obsahující úroky a robotu vázající se na vsi nebo poddané. Každý tento oddíl obsahuje čitelný nadpis s názvem platu, pod ním se nacházejí podnadpisy signalizující lokalitu – nejdříve je vždy zapsáno samotné město Vimperk, poté přilehlé vsi patřící do panství – u některých úroků se nenacházejí všechny vsi (viz podkapitola níže). To samé platí i u robot, kterým chybí i město Vimperk. Pod názvem lokality nalezneme jmenovitý soupis poddaných, případně zmínku o charakteru vlastněné půdy (louka, niva). Od jména poté vede spojnice k sumě, kterou musel konkrétní poddaný odvést. Pod výčtem všech osob z dané vsi následuje celková suma úroku za celou ves nebo město. U některých

[165] *Urbář 1552*, fol. 3v.
[166] TAMTÉŽ, fol. 11v.
[167] TAMTÉŽ, fol. 19v, suma ve spodní části textu.
[168] TAMTÉŽ, fol. 32r, v oddílu „Oves úroční".
[169] Slovy: „tisícího pětistého padesátého druhého". (TAMTÉŽ, fol. 1r)

oddílů můžeme nalézt přípisky – jedná se o folia č. 3v,[170] 30v,[171] 32r.[172] Můžeme se v nich dočíst o speciálním úroku z pivovaru, o tom, že některé sumy nebyly do celkového počtu započítány, nebo proč byl písař nucen konečnou sumu škrtnout a přepsat.

Na foliích 34v až 36r se nacházejí běžné platy, které mají odlišný charakter. Po nadpisu značící název běžného platu následuje text psaný slovní formou (ve větách a v odstavcích) s uvedením sumy uvnitř odstavce (*Obrázek 9*).

3.3 Rozbor urbáře

Pokud se nejdříve podíváme na to, jaké lokality urbář obsahuje, musíme se zaměřit na vsi, které patřily k městu Vimperk a které byly již představeny v první kapitole. Na vimperském panství se nacházely následující vsi, přičemž pojmy v závorkách odkazují na dnešní tvar názvu vsi a název mimo závorku je transkribovaným pojmem záznamu v urbáři: Bořanovice, Boubská, Hodějov, Hostlovice (Hoslovice), Kahov, Klášterec, Krušlov, Libotyně, Lipka, Lštění, Pravětín, Škareze (Škarez), Skláře, Solná Lhota, Hoštice (Šumavské Hoštice), Trhonín, Veselka (Neveselec), Vnarovy, Výškovice, Vyšovatka, Zahořice (Záhoří), Vltava (Horní Vltavice), Vícomile (Vícemily), Hravice (Hrabice), Cejsice, Křesanov, Modlenice a Cuclavice (Sudlavice).[173] Dále například předměstí,[174] louky a nivy,[175] hutě k zámku,[176] dvory[177] a pivovary.[178]

Urbář vykazuje v základních aspektech podobnost s jinými urbáři, v některých ohledech se ale liší. Můžeme to vidět například v tom, že se v něm nenachází zmínka o výměře pozemků panství Vimperk, výměra poddanských usedlostí, nebo více informací o tomto panství. Avšak oproti ostatním urbářům se v něm nachází více specifických platů – například stálých platů má celkem šest.

[170] „Item Měšťané vimperští dávají z pivovaru svedeného úroku ročního 7 kop grošů. Při svatém Jiří 3,5 kop grošů a při svatém Havlu tolikýž."
[171] „Toto jsou kněžský, ty se nepočítají." Tento přípisek nalezneme u „úročních slepic" nalevo od řádků: „Modlenice kněžských při sv. Bartoloměji" a „Vít z Modlenic".
[172] „Jest tato věc na omylu o čemž se potomně správa dá." Tento přípisek je dopsán k přeškrtnuté celkové sumě oddílu „oves úroční".
[173] Pojmy v závorkách odkazují na dnešní tvar názvu vsi, přičemž název mimo závorku je transkribovaným pojmem záznamu v urbáři.
[174] *Urbář 1552*, fol. 4r, 17r–17v.
[175] TAMTÉŽ, fol. 4v, 18r.
[176] TAMTÉŽ, fol. 5r, 18v.
[177] TAMTÉŽ, fol. 4v, 29v.
[178] TAMTÉŽ, fol. 3v.

Ve dvou následujících podkapitolách se blíže podíváme na podrobnou strukturu urbáře, přičemž se zaměříme na vše, co se v urbáři nachází – tedy platy stálé a běžné. Strukturu urbáře můžeme také vidět na schématu níže (*Obrázek 3*).

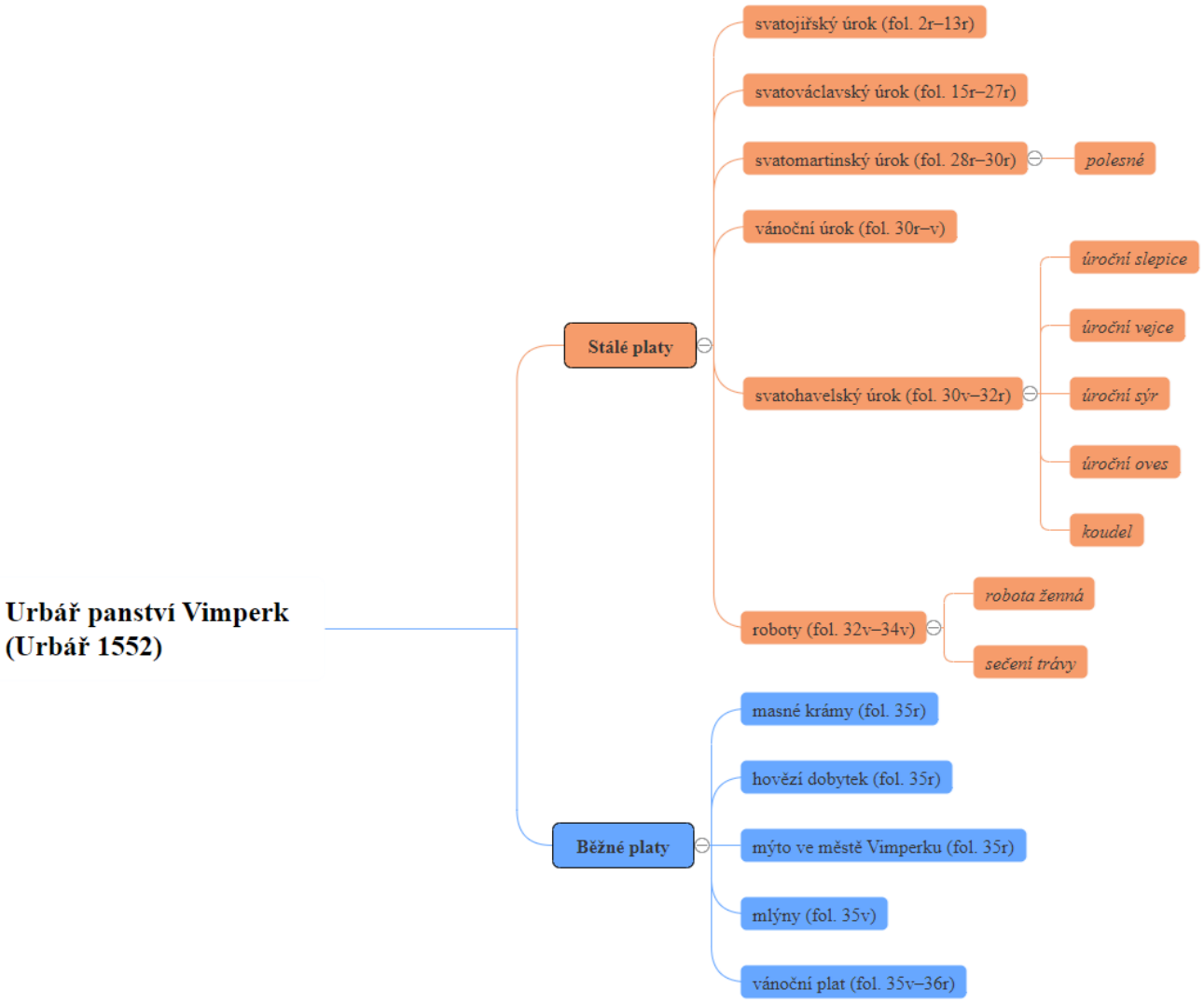

Obrázek 3 – Vnitřní struktura urbáře

3.3.1 Stálé platy

Stálé platy[179] jsou rozdělené do šesti oddílů dle jednotlivých druhů stálých platů. Jedná se o oddíly: Svatojiřský úrok,[180] Svatováclavský úrok,[181] Svatomartinský úrok,[182] Vánoční

[179] *Urbář 1552*, fol. 2r–34v.
[180] TAMTÉŽ, fol. 2r–13r.
[181] TAMTÉŽ, fol. 15r–27r.
[182] TAMTÉŽ, fol. 28r–30r

úrok,[183] Svatohavelský úrok[184] a roboty.[185] Kniha je tedy ve stálých platech rozdělena do několika oddílů podle svátků, na které připadaly platební termíny, a na dva druhy roboty.

Úrok svatojiřský[186] a svatováclavský úrok[187] vypadají obdobně – nalezneme v nich jednotlivé lokality a další položky, kterých se plat týkal. Nejdříve město Vimperk,[188] poté předměstí,[189] dvory z města,[190] platy z luk a niv,[191] platy z hutí k zámku,[192] poté následují všechny vsi.[193] Pořadí těchto vsí se však nedrží žádné posloupnosti, ať už ani vzdáleností od města Vimperku nebo abecedně. Tyto dva platy byly odváděny v groších českých. Mezi vsemi v těchto platech se také nachází oddíl „Kněžští", více však popsán není, pouze víme, že se jedná o soupis jmen, lokalit a sum, které poddaní odváděli knězi.[194] U těchto dvou platů ještě můžeme zaznamenat zajímavé sumy nebo informace. Jedná se například o speciální úrok z pivovaru, který se platil na svatého Jiří a svatého Havla,[195] nebo z kostela či vsi, do které patřila ves Vícemily.[196] Ves Zahořice obsahuje pododdíly, které nesou název „Příplatek ze Zahořic"[197] a „Více ze Zahořic",[198] u jiných vsí toto rozšíření nenalezneme. Pokud se podíváme na součet sum a jednotek obecně, první úrok, tedy svatojiřský, činil 85 kop 36,5 groše 1 denár a 9 haléřů. Svatováclavský úrok byl 79 kopy 36 grošů 2,5 denáru a 7 haléřů. Počet osob u platů pro město Vimperk vycházel na 93 osob odvádějících úrok svatojiřský a 127 lidí odvádějících úrok svatováclavský. Počty osob u menších přilehlých vesnic jsou ale téměř stejné, na rozdíl od samotného města. Počty poddaných v jednotlivých vsích můžeme vidět v tabulce v příloze (*Tabulka 1*).

[183] *Urbář 1552*, fol. 30r–v.
[184] TAMTÉŽ, fol. 30v–32r.
[185] TAMTÉŽ, fol. 32v–34v.
[186] TAMTÉŽ, fol. 2r–13r.
[187] TAMTÉŽ, fol. 15r–27r.
[188] TAMTÉŽ, fol. 2r–3v, 15r–17r.
[189] TAMTÉŽ, fol. 4r, 17.
[190] TAMTÉŽ, fol. 4v, 18r.
[191] TAMTÉŽ, fol. 4v, 18.
[192] TAMTÉŽ, fol. 5r, 18v.
[193] TAMTÉŽ, fol. 5v–13r, 19r–27r.
[194] TAMTÉŽ, fol. 11r, 25v. Soupis jmen a lokalit vypadá takto: „Item Fuk z Voslavic / Vojislavic; Masopust; Hauska ze Včelné / Včelnic; Zanek; Mikeš z Hoštic; Nosal; z louky". Můžeme si všimnout dvou dříve nezmíněných vsí Vojislavice a Včelná – tyto vsi byly přidány k panství vimperskému až v pozdějších dobách – více viz 4. kapitola.
[195] „Měšťané vimperští dávají z pivovaru svedeného úroku ročního 7 kop grošů. Při svatém Jiří 3,5 kop grošů a při svatém Havlu tolikož." (TAMTÉŽ, fol. 3v)
[196] „Poplatek od Svaté Máří Magdaleny". Zde může být myšlen buď stejnojmenný kostel, který se nachází ve vsi Svatá Máří, která leží nedaleko Vícemil, nebo samotná ves, která se k vimperskému panství přidala později viz 4. kapitola. (TAMTÉŽ, fol. 8v)
[197] TAMTÉŽ, fol. 12v, 26v.
[198] TAMTÉŽ, fol. 12v, 27r.

Po těchto dvou úrocích následuje úrok svatomartinský.[199] V něm se nachází oddíl „Polesné“ (úrok z lesů) – respektive se zde jedná o název oddílu „Polesné“, pod kterým je specifikováno, že se tento plat odvádí při sv. Martinovi. Nejdříve plat obsahuje sumy z Vimperka,[200] poté z předměstí,[201] ze dvorů,[202] a nakonec ze vsí, kde jsou vypsány jednotlivé vsi.[203] Některé vsi tento plat odváděly i pro část hory Boubín, která k nim s přilehlými lesy náležela. Jedná se o vsi Solná Lhota, Neveselec a Vyšovatka.[204] První dvě zmíněné vsi odváděly polesné i samy za sebe. Tento úrok vyšel poddané na celkem 7 kop 59 grošů.

Jako čtvrtý stálý plat nalezneme oddíl nesoucí název: „Berně, která se platí jednou do roka při Vánocích“.[205] V něm se nachází soupis poddaných ze dvou vsí, jedná o vsi Vnarovy a Výškovice, společně se sumou, kterou odváděli. Tento jednoroční plat přišel poddané na 1 kopu 31 grošů 3,5 denáru a 1 haléř.

Předposlední stálý plat byl splatný na svatého Havla (úrok svatohavelský).[206] Struktura zápisu opět vypadá obdobně jako u úroku svatomartinského – nejdříve se tedy nachází nadpisy s uvedením naturálií, které tvořily daný plat, přičemž u první (úroční slepice)[207] a čtvrté (úroční oves)[208] naturálie je zdůrazněno, že byly odváděny na zmíněný svátek. V tomto platu nalezneme postupně dávky ve formě slepic,[209] vajec,[210] sýrů,[211] ovsa[212] a koudele[213] z Hostlovic. Tyto naturálie jsou buď psané jednotlivě pro samotné osoby (vejce, sýr), nebo je platí celé vsi (slepice a oves). Tyto dávky jsou udávány v kusech (slepice a vejce), groších (sýr) nebo strychách a mírkách[214] (oves). Poslední zmíněná naturálie je psaná pouze pro jednu vesnici – „Koudel z Hoslovic.“[215] Zajímavým úrokem v tomto oddíle je například dávka slepic

[199] *Urbář 1552*, fol. 28r–30r.
[200] TAMTÉŽ, fol. 28r–29r.
[201] TAMTÉŽ, fol. 29r–v.
[202] TAMTÉŽ, fol. 29v.
[203] TAMTÉŽ, fol. 30r.
[204] „z Boubína Solné Lhoty – 12 gr“, „z Boubína vyšovského – 8,5 gr.“, „z Boubína neveselský – 8,5 gr.“ (TAMTÉŽ, fol. 30r)
[205] TAMTÉŽ, fol. 30r–v.
[206] TAMTÉŽ, fol. 30v–32r.
[207] TAMTÉŽ, fol. 31r.
[208] TAMTÉŽ, fol. 32r.
[209] TAMTÉŽ, fol. 30v.
[210] TAMTÉŽ, fol. 31r.
[211] TAMTÉŽ, fol. 31v.
[212] TAMTÉŽ, fol. 32r.
[213] TAMTÉŽ, fol. 32r.
[214] *„Strych vimperský míry velké = 4 věrtele (čtvrtě) vimperské po osmi mírkách (měřičkách) = 187,168 litru (konec 16. století).“ „1 vimperská mírka je 1/8 čtvrtně strychu vimperského = 3,922 litru.“* (Literatura: Gustav HOFMANN, *Metrologická příručka, pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Sušice 1984, s. 76, 188.)
[215] Sumu odváděli celkem čtyři poddaní, kteří měli odvádět po jedné koudeli, tedy: „Summa 4 [koudele] odvést má“. (*Urbář 1552*, fol. 32r) Podle Augusta Sedláčka se koudel na Zelenohorsku měřila na „váhy“, v Praze a Kutné

pro kněze v Modlenicích odváděných při sv. Bartoloměji, u které se nachází výše zmíněný přípisek.[216]

Poslední povinností, která měla charakter stálých platů, jsou roboty.[217] V urbáři jsou uvedeny dva druhy roboty. První z nich je robota ženná, která je psaná pouze pro některé vesnice – přesněji se jedná o vsi Sudslavice, Pravětín, Vyšovatka, Křesanov, Cejsice, Modlenice, Boubská, Bořanovice a Trhonín[218] – ostatní vsi uvedené dny roboty nemají, což není pro danou dobu nic neobvyklého.[219] Ženná robota obsahuje vždy počet dní u jednotlivých poddaných a vesnic, kdy museli robotovat. Zajímavý je poměr mezi počtem lidí a dní, které musí odpracovat. Například ves Pravětín má 48 dní roboty na 12 lidí, ve vsi Sudslavice na 4 poddané připadá 23 dní roboty a Křesanov s 9 lidmi má 18 dní roboty.[220] Ves Sudslavice v sobě obsahuje dvě sumy k robotě. Jedná se o první – 16 dnů, která se týká samotné vesnice čítající 4 poddané – a k tomu pod tím je ještě soupis dvou lidí z Krušlova, kteří museli robotovat 7 dnů.[221] Celkově ve všech vsích robotovalo 90 poddaných, na kterých připadlo 273 dní roboty ženné. Jak již bylo zmíněno, v urbáři se také nachází druhá robota, která se týká práce ohledně sečení sena a jeho odvozu do panského dvora u zámku. Provádělo ji město Vimperk a vsi Skláře, Solná Lhota, Klášterec, Lipka a Pravětín.[222] Tato robota však nemá přesně stanovené dny, jak dlouho poddaní mají robotovat z důvodu různé délky zhotovení příslušného úkonu. Samotné informace o sečení, sušení a odvozu jsou psány ve větách. Tyto pasáže jsou nadepsány: „Z města obec“,[223] „Z města podruzi“[224] – která obsahuje soupis výše zmíněných vesnic, jejichž poddaní robotu prováděli – a „Pravětínští“ – vztahující se ke vsi Pravětín.[225]

V přílohách se nachází tabulka (*Tabulka 1*), která obsahuje vše, co bylo napsáno v této podkapitole s upřesněním a zachycením všech sum a vesnic, které daný stálý úrok odváděly.

Hoře při odvádění cla na „centy“. Ve vimperském urbáři však nejsou jednotky koudele uvedeny. (August SEDLÁČEK, *Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách,* Praha 1923, s. 158.)
[216] „Modlenice kněžských při sv. Bartoloměji“ (*Urbář 1552*, fol. 30v). Více o přípiscích viz s. 33.
[217] TAMTÉŽ, fol. 32v–34v.
[218] TAMTÉŽ, fol. 32v–34v.
[219] To dokládá i literatura: např. Marie RYANTOVÁ, *Nejstarší urbář panství Vysoký Chlumec z roku 1604*, in: Seminář a jeho hosté: Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, CSc., Praha 1992, s. 227–236.
[220] *Urbář 1552*, fol. 32v–34v
[221] TAMTÉŽ, fol. 32v.
[222] TAMTÉŽ, fol. 34v.
[223] „Louku [škaredící?] mají usušiti a do panského dvoru pod zámek svésti, než pán ji má dáti seči.“ (TAMTÉŽ, fol. 34v)
[224] „Louku [Kotereydl?] mají usušiti a z těchto vsí po seči mají ze Skláře, z Lipky, ze Solné Lhoty, z Klášterce i svésti mají do dvoru pod zámek.“ (TAMTÉŽ, fol. 34v)
[225] „Louku [mo?] zámku mají po seči a usušiti i svésti do té stodoly, která na té louce.“ (TAMTÉŽ, fol. 34v)

Je zcela patrné, že vimperský urbář je velmi speciální tím, že obsahuje takové množství stálých platů. Tento fakt, že námi zkoumaný urbář neobsahuje výměry pozemků, více informací o obyvatelstvu nebo jiné informace, odráží situaci na vimperském panství.

3.3.2 Běžné platy

Jak už bylo psáno výše, ke konci urbáře se nachází souvislý větný text, ve kterém jsou popsány běžné platy.[226]

Konkrétní peněžní nebo naturální suma se nachází v prvních dvou oddílech týkajících se masných krámů,[227] kde je popsána výše dávky loje a dávka z hovězího dobytka („z hovada“).[228]

Následuje oddíl „Mýto ve městě Vimperku“,[229] ve kterém se dočítáme, že výše mýta činí za rok 100 kop grošů českých.[230]

Poté se ve vimperském urbáři nachází oddíl o mlýnech.[231] V něm nalezneme informaci o tom, kolik má dát mlýn mouky a otrub na zámek s přihlédnutím k počtu kol. Podle Adolfa Kalného[232] je v urbáři připojen soupis mlýnů a běžných platů.[233] Toto tvrzení je správné, avšak musí se dovysvětlit. Jedná se totiž pouze o zjednodušený soupis mlýnů, protože jsou zde mlýny popsány pouze čísly a ke každému z nich je uvedena výše dávek z jednotlivých mlýnů. Písař urbáře se zmiňoval o nových mlýnech, nikoliv však o jejich umístění na panství vimperském, tudíž jejich lokaci nelze z těchto informací zjistit.

Posledním platem je „Běžný plat jednou do roka při Vánocích“.[234] Nacházejí se zde platy pro jednotlivá řemesla nebo vsi. Pokud řemeslníci brali panské dřevo pro potřeby výkonu řemesla, museli dát pánům určitou sumu. Za dřevo musel dát bečvář (bednář) 1 věrtel ovsa a 2 slepice,[235] sedlák za dříví použité na prodej 1 věrtel ovsa do roka,[236] a pokud pálil sklenář popel na panských pozemcích, vyšlo jej to na 24 grošů jednou do roka.[237] Jestliže kolář sekal

[226] *Urbář 1552*, fol. 34v–36r.
[227] „Item z kramuov mastnych z jednoho každého se dává 30 kamenů loje. Schází se do roka 220 kamenů.“ (TAMTÉŽ, fol. 35r)
[228] „Item z každého hovada, které se zabí, drštka na zámek za 1 gr. český.“ (TAMTÉŽ, fol. 35r)
[229] TAMTÉŽ, fol. 35r.
[230] TAMTÉŽ, fol. 35r.
[231] TAMTÉŽ, fol. 35v.
[232] A. KALNÝ, *Soupis*, s. 326.
[233] *Urbář 1552*, fol. 35v–36r.
[234] TAMTÉŽ, fol. 35v–36r.
[235] „Bečvář na lesích panských sekal sobě dříví k svému dílu má dáti 1 věrtel ovsa, slepic do roka 2.“ (TAMTÉŽ, fol. 35v)
[236] „Sedlák, který by sobě nadělal dříví v panských lesích na prodej, má dáti 1 věrtel ovsa do roka.“ (TAMTÉŽ, fol. 35v)
[237] „Sklenář, který by popel pálil na panských lesích, při sv. Jiří 24 grošů.“ (TAMTÉŽ, fol. 35v)

dříví pro svou práci z panských lesů, musel dát do roka 6 grošů českých.[238] Šindelář, který by dělal šindel, do roka po 6 groších českých.[239] Dále zde nalezneme informaci o tom, kolik trav bylo za rok prodáno,[240] sumu, kterou museli odvádět šenkující ve vsích Zahořice, Hodějov, Krušlov a Hostlovice,[241] kolik stál pronájem nabízené pastvy[242] a jaký byl úrok z koní.[243]

[238] „Kolář, jestli že by ke svému dílu dříví sekal, má dáti do roka 6 grošů českých." (*Urbář 1552*, fol. 35v)
[239] „Šindeláři, kteří by dělali šindel na lesích, dáti mají do roka po 6 groších českých." (TAMTÉŽ, fol. 36r)
[240] „Item trav na lesích prodává se porůznu někdy víc a někdy méně a tohoto roku prodáno mimo všechnu potřebu, tak jak se několiko set vozův sena nadělalo za 9 kop 22 grošů českých." (TAMTÉŽ, fol. 36r)
[241] „Item z těchto vesnic [ze] Zahořic, z Hodějova, z Krušlova a Hostlovic, kdokoli šenkující, z každého věrtele dává se po 1 groši… Do roka 3 kopy, 6 grošů českých." (TAMTÉŽ, fol. 36r)
[242] „Item pronajímá se pastva summa auro[ční] na lesích kterýž slove [haydy?] a tohoto roku puštěno do týž pastvy bylo 200 1 kůň od svatého Jiří až do sv. Jana a dává se od koně 3,5 gr. 0,5 d., přišlo toho 9,5 kop 19 gr. 1 d." (TAMTÉŽ, fol. 36r)
[243] „I nato výše přidává se od každého sta koní libra pepře sto pomorančí, a kdyby se toho mělo dopouštěti, což i beze škody jest, ještě o sto i o půl druhého sta mohlo by se pásti." (TAMTÉŽ, fol. 36r)

4 Komparace s mladšími vimperskými urbáři

Poslední kapitola se bude věnovat komparaci námi zkoumaného urbáře z roku 1552 s vimperskými urbáři a sumářem, které jsou mladší. Jedná se přesněji o knihy *Urbář panství Vimperk* z let 1554–1565,[244] *Urbář panství Bechyně, Choustník, Želeč, Tábor a Vimperk* sepsaný roku 1581,[245] *Sumární urbář panství Vimperk* z roku 1600[246] a *Urbář panství Vimperk a Drslavice* z doby asi kolem roku 1638.[247] Tabulku srovnávající celkové sumy některých mladších urbářů nalezneme v příloze (*Tabulka 2*). Komparace s jinými urbáři, které se netýkají vimperského panství, by se samozřejmě taktéž nabízela, avšak její náročnost a problematika výběru pouze některých urbářů by si zasluhovala větší péči.

První urbář o rozsahu 34 listů z let 1554–1565 vznikl dva roky po námi zkoumaném urbáři.[248] Je psán německy. Již v tomto urbáři, stejně jako v dalších mladších, se panství vimperské rozrostlo o dvě vsi – Vojislavice (dnes Vojslavice),[249] které leží 7 km jihovýchodně od Vimperka a Včelná (dnes Včelná pod Boubínem)[250] nacházející se 9 km východně od Vimperka. Obě tyto vsi jsme již mohli vidět ve vimperském urbáři z roku 1552, avšak pouze jako ves poddaných, kteří platili úrok „Kněžští“[251] panství vimperskému. Ostatní vsi se shodují s urbářem z roku 1552 – je dokonce zachována i posloupnost jednotlivých vsí, které jsou seřazeny stejně. Jedinou výjimkou je ves Kahov, která se i z ostatních mladších urbářů ztrácí beze zmínky. Mezi vesnicemi můžeme u některých nalézt v nadpisu i více informací – například u vsi „Vltava“ (dnes Horní Vltavice) nalezneme název rychtářství Vltavy,[252] dále urbář obsahuje informaci o tom, že „Ravice“ (Hrabice) spadaly pod rychtářství ravické[253] a Lštění pod rychtářství hoštické.[254] Struktura urbáře se podobá urbáři z roku 1552. Svatojiřský

[244] *Urbář panství Vimperk* z let 1554–1565, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 3. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/134381/1. (Dále: *Urbář 1554–1565*)
[245] *Urbář panství Bechyně, Choustník, Želeč, Tábor a Vimperk* z roku 1581, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 4. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/311983/1. (Dále: *Urbář 1581*)
[246] *Sumární urbář panství Vimperk* z roku 1600, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 9. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/134385/1. (Dále: Sumární urbář)
[247] *Urbář panství Vimperk a Drslavice* asi z roku 1638, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Velkostatek Vimperk, 1314–1949, sign. VI G beta No 2/1, VI G beta No 2/2. Dostupné z: https://digi.ceskearchivy.cz/392185/1. (Dále: *Urbář 1638*)
[248] *Urbář 1554–1565*.
[249] TAMTÉŽ, fol. 22r.
[250] TAMTÉŽ, fol. 22v.
[251] *Urbář 1552*, fol. 11r, 25v
[252] „Staindles g[e]richt Wultaw“ (*Urbář 1554–1565*, fol. 12v)
[253] TAMTÉŽ, fol. 17v.
[254] TAMTÉŽ, fol. 20v.

a svatováclavský úrok je však uveden v oddílech současně jak pro město, předměstí a dvory, tak i pro vsi – vždy u každého poddaného je nejdříve vypsaná suma při sv. Jiřím, poté pod ní suma při sv. Havlovi.[255] Poté následuje úrok svatomartinský pro město Vimperk, předměstí, dvory a některé vsi (Skláře, Neveselec, Lipka, Klášterec, Solná Lhota, „z Boubína" a Vyšovatky).[256] Následuje úrok vánoční pro vsi Výškovice a Vnarovy.[257] Sumář ke konci urbáře obsahuje souhrn všech platů.[258] Na závěr urbáře můžeme nalézt slovní formou uvedený přehled běžných platů, jako je tomu v urbáři z roku 1552.[259]

Druhý komparovaný urbář vzniklý pro panství Bechyně, Choustník, Želeč, Tábor a Vimperk roku 1581[260] je psán česky, stejně jako dva zbývající mladší urbáře. Jak je již z názvu patrné, nalezneme v něm několik panství. Vimperské se nachází na fol. 57r až 120r. V urbáři se nejdříve nachází oddíl nesoucí název „Zámek Vintrberk se vším k němu příslušenstvím".[261] V tomto oddíle nalezneme přehled vrchnostenských podniků – štěpnice,[262] pivovary,[263] rybníky pstruhové,[264] panské mlýny[265] a jmenovité dvory,[266] ve kterých se například dočteme, kolik jednotlivá louka má vozů, kolik má dvůr dojných krav, jalového dobytka, tažných volů, slepic, kuřat, ozimů, žita nebo například ovsa a další informace. Již toto prvotní dělení je odlišné od urbáře z roku 1552. Tento mladší urbář z roku 1581 obsahuje mnoho informací, které dokreslují celkový zjev panství a na rozdíl od předchozích urbářů v této knize nenalezneme pouze poddanské povinnosti, ale i vrchnostenské podniky – tj. dvory. Po těchto informacích následují stálé platy – úrok svatojiřský a svatohavelský.[267] I zde se komparované urbáře liší. Mladší urbář tyto dva úroky píše dohromady – stejně jako předchozí německy psaný urbář – vždy u každého jména se nachází zvlášť úrok, popřípadě plat z louky a nivy k poddanému náležející či dny roboty, které musel hospodář odpracovat. V těchto platech nejdříve opět nalezneme samotné město Vimperk, poté předměstí, jmenovitě rozepsané dvory města a hutě k zámku, přičemž následuje celkový sumář dosavadních úroků. V urbáři z roku 1552 by poté následovaly jednotlivé vsi, tomu však není v tomto mladším urbáři. Zde je nejdříve poznamenán úrok

[255] *Urbář 1554–1565,* fol. 2r–26r.
[256] TAMTÉŽ, fol. 27r–30r.
[257] TAMTÉŽ, fol. 36v.
[258] TAMTÉŽ, fol. 37r.
[259] TAMTÉŽ, fol. 32r–33v.
[260] *Urbář 1581*.
[261] TAMTÉŽ, fol. 58r–72r.
[262] TAMTÉŽ, fol. 58r.
[263] TAMTÉŽ, fol. 58r.
[264] TAMTÉŽ, fol. 58v.
[265] TAMTÉŽ, fol. 58v.
[266] TAMTÉŽ, fol. 59r–60v.
[267] TAMTÉŽ, fol. 62r–73r

svatomartinský[268] – polesné z města, předměstí a dvorů –, a až poté následuje výčet úroků vsí.[269] U každé vsi je vpravo od názvu dopsáno, kolik osedlých zde žilo. Naturální povinnosti sice nenalezneme u jednotlivých poddaných, avšak v celkovém sumáři je po jednotlivých vsích napsána suma úročního ovsa a slepic pro celou ves. Můžeme se zde také dočíst, že ves Vltava patřila rychtářství pravětínskému.[270] I v této knize se nachází vsi Vojislavice[271] a Včelná.[272] Následuje krátký oddíl o berni vánoční z lovů pro vsi Vnarovy a Výškovice.[273] Další oddíl zaznamenává úrok z polí z některých vsí odváděný při sv. Martinovi.[274] A pod tímto úrokem se slovní formou nachází úrok z koní, trav a šindelářství.[275] Po prázdné dvojstraně nalezneme oddíl obsahující podací kostelní ve městě a dvou vsích.[276] Urbář je ale hojný i na další informace. Následující oddíly totiž obsahují číselný seznam potoků[277] a jmenný soupis lesů.[278] Ani tyto informace nenalezneme v urbáři z roku 1552. Ke konci stálých platů nalezneme součet celkových sum s informací, že v panství vimperském se nachází 29 vsí s 305 osedlými a 443 osedlými počítaje i s městem Vimperkem. Jedná se o sumy svatojiřského a svatohavelského úroku, dále polesného, „berně vánoční“ od dvou vsí, pod níž se nachází informace o odúmrtních penězích[279], a nakonec celková suma všech stálých platů.[280] Po těchto stálých platech následují platy běžné,[281] které mají také spíše, jako je tomu v urbáři z roku 1552, slovní formu. Nalezneme zde informaci o úroku z koní, sýra a másla, z prodaných lesů, volů krmných, telat, koz, cihel, žita, vepřů, pivovaru nebo piva.[282] Nakonec nalezneme celkovou sumu běžného platu, běžného i stálého platu, ovsa, slepic, vajec a robot, které činily 275 dnů.[283] Posledním oddílem v urbáři je opět „podací záduší“.[284] Celkově se může jevit tento urbář zprvu chaotický, neboť celkové sumy jednotlivých úroků se nenachází ihned po jednotlivém úroku či vsi, ale například až na konci stálých platů. Přesto však tento mladší urbář obsahuje mnohem více užitečných informací, které by jistě stály za hlubší probádání zasluhující vlastní práci.

[268] *Urbář 1581*, fol. 74r–77v.
[269] TAMTÉŽ, fol. 78r–113v.
[270] TAMTÉŽ, fol. 84r.
[271] TAMTÉŽ, fol. 106v.
[272] TAMTÉŽ, fol. 107v.
[273] TAMTÉŽ, fol. 113v.
[274] TAMTÉŽ, fol. 114r.
[275] TAMTÉŽ, fol. 114r.
[276] TAMTÉŽ, fol. 115v
[277] TAMTÉŽ, fol. 116r–v.
[278] TAMTÉŽ, fol. 116r–118r.
[279] TAMTÉŽ, fol. 113v.
[280] TAMTÉŽ, fol. 118v.
[281] TAMTÉŽ, fol. 119r–v.
[282] TAMTÉŽ, fol. 119r–v.
[283] TAMTÉŽ, fol. 119v.
[284] TAMTÉŽ, Fol. 120r.

Třetí komparovanou knihou o rozsahu 10 stran je *Sumární urbář panství Vimperk* z roku 1600.[285] Tato kniha je skutečně pouze sumářem – soupisem – lokalit, které do panství Vimperského náležely. Sice se nejedná o urbář, přesto ale z tohoto sumáře můžeme zjistit přehledně a na jednom místě informace o všech lokacích nacházejících se v předchozích urbářích. Z knihy zjistíme, že kromě již známých lokalit k zámku Vimperku patřily ještě dva kostely – což ale nepřímo můžeme nalézt mezi vsi i v urbáři z roku 1552 –, fara a skelné hutě v horách. Dále, že ke vsi Hoštice taktéž náležela fara a poprvé zde je zmíněna ves Žárovná nacházející se 8 km severozápadně od Prachatic.[286] Je zajímavé, že všechny nově zmíněné vsi, které se v urbáři z roku 1552 nenacházejí – tj. Vojislavice, Včelná a Žárovná – se podle A. Profouse roku 1551 uvázaly zámku Vimperku.[287] Bohužel z dostupných pramenů nelze vysvětlit, proč byly tyto vsi k panství přičleněny až později, přestože zmínky o některých z nich můžeme nalézt již v urbáři z roku 1552. Dále zde nalezneme zmínku o pivovaru, o jeho chmelnici, jmenný seznam dvorů a mlýnů. Dozvíme se také o tom, že vimperské panství mělo 3 rybníky, 12 potoků a 28 vrchů.[288] Samotné jmenovité soupisy rybníků, potoků a vrchů, které obsahují i upřesnění lokace, jsou velmi užitečným pramenem pro lokalizaci a upřesnění velikosti panství vimperského v daném období.

Nejmladším urbářem z roku kolem 1638 je *Urbář panství Vimperk a Drslavice*, který je dostupný jak v originálu, tak i opisu.[289] Panství vimperské nalezneme na paginách č. 402 až 437. Jeho forma se liší od všech dříve zmíněných urbářů. Je psán v tabulkách, ve kterých jsou sloupce rozdělené na kopy, groše, denáry a haléře. Tabulky také zvlášť obsahují sloupce pro „úrok gruntovní z domův“ – svatojiřský, svatohavelský – a „polesného“ při sv. Havlovi pro město Vimperk, předměstí a „dvořáků“, u vesnic při sv. Havlovi byly uvedeny „úroční slepice“ a „úroční oves“. Urbář má alespoň zpočátku zachovanou strukturu posloupnosti lokalit dle urbáře z roku 1552 – nejdříve je uvedené město Vimperk, poté předměstí a dvory,[290] ale posléze přicházejí úřady, které pod sebou mají sepsané jednotlivé vsi s jejich poddanými a úroky. V předchozích urbářích se tyto úřady vyskytovaly pod pojmenováním rychty, avšak nenalezli bychom je u všech vesnic, neboť tento urbář je prvním ze zkoumaných knih obsahující jiné řazení vsí než všechny předešlé – a to podle jednotlivých úřadů. Jedná se o úřad pravětínský,

[285] Sumární urbář.
[286] TAMTÉŽ, pag. 770.
[287] A. Profous, *Místní jména*, díl IV, s. 482.
[288] Sumární urbář.
[289] *Urbář 1638*.
[290] TAMTÉŽ, pag. 402–409.

úřad rabický, úřad hoštický a úřad boubský.[291] V oddíle úřadu pravětínského jsou zařazeny vsi Pravětín, Vyšovatka, Neveselec, Skláře, Solná Lhota, Klášterec, Lipka, Vícomile a Vltava. Úřad rabický obsahuje vsi Rabice (Hrabice), Křesanov, Cejsice, Modlenice, Výškovice, Vnarovy a Cuclavice. Úřad hoštický obsahuje vsi Hoštice, Škareze, Včelná, Vojislavice, Žárovná, Svatá Máří, Lštění a Libotyně. V posledním úřadu boubském nalezneme vsi Boubská, Bořanovice a Trhonín. Jak je patrné, v tomto urbáři se setkáváme se vsí Svatá Máří ležící 5 km severovýchodně od Vimperka – v urbáři z roku 1638 je tedy ves již součástí vimperského panství. Ke konci knihy se nachází sumy obsahující součet úroku při svatojiřském a svatováclavském úroku, včetně úroku za popel ze skelných hutí, za slepice, polesného, masných krámů, ovsa a „úroku z lovu při Vánocích".[292] Můžeme si všimnout, že tento nejmladší urbář neobsahuje informace o robotách a běžné platy.

I přes jisté odlišnosti mezi jednotlivými urbáři je nejstarší urbář z roku 1552 strukturou nejpropracovanější – nalezneme v něm totiž popořadě jednotlivé úroky, které jsou od sebe viditelně odděleny téměř vždy stejně velkými nadpisy, což nelze říci o některých mladších urbářích. Dále v něm také nalezneme přehledně sečtené všechny sumy úroků a striktně oddělené stálé a běžné platy, které jsou odlišené i formou, přestože v urbáři z roku 1638 to lze také nalézt. Z toho důvodu musím konstatovat, že přestože je urbář z roku 1552 na informace o vimperském panství poměrně strohý oproti mladším vimperským urbářům – vyjma hojného počtu stálých platů — je z nich nejpřehlednější.

[291] *Urbář 1638*, pag. 410–436.
[292] TAMTÉŽ, pag. 437.

Závěr

Práce si kladla za cíl analyzovat vimperský urbář, přiblížit historii Vimperka a jeho okolí, komparovat mladší vimperské urbáře s Urbářem panství Vimperk z roku 1552, společně se sepsáním a analýzou všech platů.

Ke shromáždění zjištěné výše stálého a běžného platu společně s naturálními dávkami slouží přiložená a popsaná tabulka, která byla rozebrána v samotném textu práce. Tabulka obsahuje jednotlivé sumy urbárních úroků (tj. svatojiřský, svatováclavský, svatomartinský, vánoční a svatohavelský stálý plat). Dále běžné platy obsahující úroky z masných krámů, hovězího dobytka, výši mýta ve městě Vimperku, jednoduchý soupis mlýnů včetně odváděných sum a vánoční běžný plat popisující například úroky, které museli odevzdávat jednotliví řemeslníci.

V kapitole o vnější a vnitřní charakteristice vimperského urbáře z roku 1552 byl kladen zřetel na různorodost a nejednotnost písařského stylu, na druh písma a specifičnost některých zápisků. Byla zjištěna nesourodost duktu a modulu písma. Také byly rozebrány nadpisy jednotlivých oddílů, které písař na rozdíl od samotného textu zapisoval více pečlivě. Číslování stran a listů bylo taktéž rozebráno, včetně přihlédnutí ke trojímu číslování – dvojí paginace a jedna foliace. U urbáře byly do hloubky rozebrány jednotlivé platy, kterých má zkoumaný urbář z roku 1552 na rozdíl od jiných urbářů mnoho.

Dále práce přiblížila čtyři mladší knihy, tři vimperské urbáře a jeden vimperský sumární urbář, u kterých byla komparována vnitřní struktura jednotlivých knih s vimperským urbářem z roku 1552. Důraz byl kladen na rozdílnost v platech a naturáliích a rozmanitost obsažených dat. V práci jsme zjistili, že zkoumaný urbář z roku 1552 neobsahuje informace o výměře usedlostí a pozemků a doplňující informace o panství Vimperk, zatímco mladší urbáře jsou minimálně na soupis lokalit, jako jsou rybníky, lesy, potoky a vrchy, bohatší. Přesto se v nich ale nenachází například úrok svatováclavský, který můžeme nalézt v urbáři z roku 1552. Komparace nám také umožnila porovnat někdy velmi patrnou různorodost zápisu jednotlivých úroků, včetně grafického zjevu i formální stránky.

Na závěr lze konstatovat, že námi zkoumaný urbář z roku 1552 je na obsah stálých a běžných platů velmi hojný a svou strukturou vybočuje z obvyklých zvyklostí. A pokud se komparuje s mladšími urbáři vimperského panství, získáváme tím velmi bohatý a komplexní pohled na toto panství.

Seznam literatury

Prameny:

Urbář panství Vimperk z roku 1552, SOA Třeboň – oddělení Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. IID 7 G beta No 2.

Urbář panství Vimperk z let 1554–1565, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 3.

Urbář panství Bechyně, Choustník, Želeč, Tábor a Vimperk z roku 1581, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 4.

Sumární urbář panství Vimperk z roku 1600, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, 1316–1791 (1812), sign. IID 7 G beta No 9.

Urbář panství Vimperk a Drslavice z roku asi 1638, SOA v Třeboni – oddělení Č. Krumlov, Velkostatek Vimperk, 1314–1949, sign. VI G beta No 2/1, VI G beta No 2/2.

Sekundární prameny:

Mapový lexikon obcí ČSSR 1:200 000, SOkA Prachatice, sign. 6807, 1968.

Literatura:

Jan AL SAHEB, *Urbář hukvaldského panství z roku 1581*, Frýdek – Místek 2008.

Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989.

Jaroslav ČECHURA – Marie RYANTOVÁ, *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, in: Časopis Národního muzea 161, č. 3–4, 1992 [vyd. 1993], s. 79–107.

Jaroslav ČECHURA, *Urbář kláštera Strahov z roku 1410*, in: Bibliotheca Strahoviensis, Praha 1995, s. 25–44.

Josef EMLER, *Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*, Praha 1881.

TÝŽ, *Zlomek urbáře kláštera hradišťského*, in: Pojednání král. české společnosti nauk 6, díl 12, Praha 1884.

František GRAUS, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*, Praha 1953.

Roman HAJNÍK, *Vimperk*, Praha – Litomyšl 2007.

Květoslava HAUBERTOVÁ, *Soupis západočeských urbářů: 2. pol. 13. století – 1773*, Plzeň 1994.

Ivan HLAVÁČEK – Rostislav NOVÝ – Jaroslav KAŠPAR, *Vademecum pomocných věd historických*, 3. opr. a dopl. vyd., Jinočany 2002.

Jan HRUBOŠ (ed.), *Urbář hukvaldského panství z roku 1581*, Frýdek-Místek 2008.

Karl Theodor von INAM-STERNEGG, *Über Urbarien und Urbarialaufziechnungen*, in: Archivaliesche Zeitschrift 2, 1877, s. 26–52.

Jiří JIRÁSEK, *Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice*, in: Časopis Matice moravské 79, 1960, s. 112–128.

Josef JOHN, *Vimperk – město pod Boubínem*, České Budějovice 1979.

Irena KORBELÁŘOVÁ, *Urbář města Opavy (1645)*, in: Sborník k dějinám města 2, 2002, s. 39–41.

Jiří KUBA – Tomáš ŠIMEK, *Soupis východočeských urbářů: 2. polovina 13. století – 1776*, Zámrsk 1997.

František KUBŮ – Petr ZAVŘEL, *Zlatá stezka 2: Úsek Vimperk – státní hranice*, Prachatice 2007.

Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 8. díl, V–Ž, Praha 2011.

Adolf KALNÝ, *Soupis urbářů jihočeských archivů: 1378–1773. Inventáře, katalogy a tematické rejstříky k fondům jihočeských archívů*, České Budějovice 1975.

Eduard MAUR, *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*, in: Sborník archivních prací 54, 2004, s. 721–735.

Rostislav NOVÝ, *Nejstarší český urbář z let 1283–84*, in: Československý časopis historický 8 [58], č. 2, 1960, s. 210–227.

TÝŽ, *Studie o předhusitských urbářích I*, in: Sborník historický 13, 1965, s. 5–64.

Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I–V, Praha 1947–1960.

František Xaver PRUSÍK, *Urbář panství Kaceřovského z roku 1558*, Praha 1896.

Marie RYANTOVÁ, *Nejstarší urbář Vysoký Chlumec z roku 1604*, in: Seminář a jeho hosté, Praha 1992, s. 227–236.

Jan ŘEZNÍČEK, *Moravské a slezské urbáře po 1372, před 1407–1771 (1849): katalog*, 1. vyd. Praha 2002.

Josef SALABA, *Příspěvky ke kritice urbářů pozemkových aj. knih, katastrů, map, starých účtů atd.*, in: Selský archiv 14, 1921, s. 1–31.

Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Zdeněk FIALA, *Česká diplomatika do roku 1848*. 2. nezměněné vydání. Praha 1984.

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, díl jedenáctý, Prácheňsko, Praha 1897.

TÝŽ, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.

TÝŽ, *Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách*, Praha 1923.

Bohumil SOBOTÍK (ed.), *Urbář panství frýdecko-místeckého z r. 1580*, Opava 1953.

Václav STARÝ, *K počátkům Vimperka*, in: Jihočeský sborník historický 37, č. 2, 1968, s. 115–119.

Tomáš ŠIMEK, *Ilustrovaný Broumovský urbář z roku 1676*, in: Sborník prací východočeských archívů 9, 2004, s. 203–215.

Josef ŠUSTA, *Zur Geschichte und Kritik der Urbarialaufziechnungen*, Wien 1898.

Václav Vladivoj TOMEK, *Urbář kláštera Strahovského složený roku 1410*, in: Památky archeologické a místopisné 2, 1857, s. 72–88.

Adolf TUREK – Andělín GROBELNÝ, *Soupis urbářů ostravského kraje: 15.–18. století*. Opava 1954.

Marek VAŘEKA, *Urbář vesnic Rozstání, Hartmanic a Otinovse z roku 1618*, Prostějov 2006.

Josef VÁLKA, *Hospodářská politika feudálního velkostatku*, Praha 1962.

Petr VOREL, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*, in: Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 238–274.

TÝŽ, *Urbáře panství Zdechovice z let 1517 a 1608 a jejich pramenná hodnota pro výzkum hospodářského vývoje malých východočeských dominií*, in: Východočeský sborník historický 2011, č. 19, s. 105–146.

Rudolf ŽÁČEK, *Urbář panství frýdeckého z roku 1636*, in: Těšínsko 38, č. 3, 1995, s. 1–4.

Seznam příloh

Seznam tabulek:

Tabulka 1 – Stálé platy (s. 51–54)

Tabulka 2 – Stálé platy u mladších vimperských urbářů (s. 55)

Seznam obrázků:

Obrázek 1 – Rozsah panství Vimperk v roce 1552 (s. 20)

Obrázek 2 – Ukázka zapsání sumy s hodnotou půl groše (s. 32)

Obrázek 3 – Vnitřní struktura urbáře (s. 34)

Obrázek 4 – Průběh tří větví Zlaté stezky (s. 56)

Obrázek 5 – Listina povyšující Vimperk na město 1479 (s. 57)

Obrázek 6 – Detail na šitou vazbu a její uvázání (s. 57)

Obrázek 7 – Přední strana samotného urbáře již vyjmutého z obalu (s. 58)

Obrázek 8 – Struktura stálých platů (s. 59)

Obrázek 9 – Struktura běžných platů (*Urbář 1552,* fol. 35v) (s. 59)

Stálé platy											
Místo	**Úrok svatojiřský[293] (kopy, groše, denáry, haléře)**		**Úrok svatováclavský[294] (kopy, groše, denáry, haléře)**		**Úrok svatomartinský (polesné)[295]**	**Úrok vánoční[296]**	**Úrok svatohavelský[297]**		**Robota[298]**		
	Počet lidí	**Suma**	**Počet lidí**	**Suma**			**Slepice (kusů)**	**Oves (strychů)**	**Druh**	**Počet lidí**	**Dnů**
Město Vimperk	93	3 k. 13 gr. 3 d. (ročně 7 k. gr. z pivovaru)	127	3 k. 23 gr. 1,5 h. (ročně 7 k. gr. z pivovaru)	2 k. 27 gr. (79 lidí)				sečná		
Předměstí	38	1 k. 8 gr. 3 d. 1 h.	48	1 k. a 12 gr. 5 d.	45 gr. (37 lidí)						
Dvory u města	6	1,5 gr. 5 d.	7	45 gr. 5 d.	5 gr. (5 lidí)						
Z luk a niv	22	5 k. 2 gr. 2,5 d. 0,5 h.	26	0,5 k. 3 gr. 5 d.							
Z hutí k zámku	6	1,5 k. 1 gr.	6	1,5 k. 1 gr.							
Ves Boubská	14	3 k. 21 gr. 6 h.	14	3,5 k. 14 gr. 3 d.			26	30 str. 3 čtvrtě	ženná	14	54
Ves Bořanovice	10	2,5 k. 10,5 gr. 2 d. 0,5 h.	13	2,5 k. 19 gr. 2 d. 1 h.			20	18 str. 3 čtvrtě	ženná	10	27,5

[293] *Urbář 1552*, fol. 2r–13r.
[294] TAMTÉŽ, fol. 15r–27r.
[295] TAMTÉŽ, fol. 28r–30r.
[296] TAMTÉŽ, fol. 30r.
[297] Úroční slepice: 21 vsí (6 k. 32 kusů); Úroční vejce: 19 osob (3 k. 56 kusů); Úroční sýr: 18 osob (2 gr.); Koudel z Hoslovic: 4 lidé (4 koudele). (TAMTÉŽ, fol. 30v–32r)
[298] Další robota (sečná): „Z města obec“ – Sečení trávy; „Z města podruzi“ – Sečení trávy pro vsi: Skláře, Lipka, Solná Lhota, Klášterec; „Pravětínští“ – Sečení trávy pro ves Pravětín. (TAMTÉŽ, fol. 32v–34v)

Ves Trhonín	13	2,5 k. 14 gr. 1 d.	14	2,5 k. 14 gr. 1 h.			28	15 str.	ženná	13	28,5
Ves Vltava[299]	7	1 k. 3,5 gr.	7	1 k. 4,5 gr.							
Ves Pravětín	12	1 k. 19 gr. 4 d.	18	3 k. 19 gr. 2 d.			24	24 měry	sečná, ženná	12	48
Ves Vyšovatka	13	3 k. 20 gr. 0,5 d.	16	3 k. 25 gr. 1,5 d.	z Boubína 8,5 gr.		26	13 měr	ženná	13	52
Ves Neveselec[300]	10	41,5 gr.	11	41,5 gr.	20 gr. (z Boubína 8,5 gr.)		10				
Ves Skláře	16	47,5 gr. 2 d.	20	46 gr. 2,5 d.	26 gr.		18		sečná		
Ves Solná Lhota	12	52 gr. 6 d.	15	52 gr. 6 d.	24 gr. (z Boubína 12 gr.)		24		sečná		
Ves Klášterec	14	55,5 gr.	15	55,5 gr.	23 gr.		22		sečná		
Ves Lipka	11	41 gr. 5 d.	10	40 gr.	20 gr.		20		sečná		
Ves Vícomile[301]	4	1 k. 11 gr. 6 d.	4	1 k. 11 gr. 6 d.							
Ves Hravice[302]	3	0,5 k. 5 gr. 0,5 d.	4	0,5 k. 5 gr. 0,5 d.			28	14 str.			
Ves Cejsice	8	1 k. 24 gr. 3,5 d.	8	1 k. 24 gr. 2,5 d.			12	9 str.	ženná	8	12
Ves Křesanov	9	1 k. 4 gr.	9	1 k. 4 gr.			17	8,5 str.	ženná	9	18

[299] Dnešní název: Horní Vltavice.
[300] Dnešní název Veselka.
[301] Dnešní název Vícemily.
[302] Dnešní název Hrabice.

Ves Modlenice	5	44,5 gr.	6	44,5 gr.			7	7 str.	ženná	5	10
Ves Cuclavice[303]	6	1,5 k. 24,5 gr.	4	1,5 k. 23,5 gr.			8	4 str.	ženná	6	23
Ves Vnarovy	5	42 gr. 1 d.	5	42 gr. 1 d.		0,5 k. 9 gr. 1 d. (4 lidé)	4	4 čtvrtě			
Ves Výškovice	7	1 k. 6 gr. 6 d. 1 h.	7	1 k. 6 gr. 5 d. 3 h.		52 gr. 2,5 d. 1 h. (6 lidí)	7	7 čtvrtí			
Ves Lštění	3	1 k. 10 gr.	4	1 k. 10 gr.							
Ves Libotyně	7	2,5 k. 8 gr. 5,5 d.	7	1,5 k. 8,5 gr. 2 d.							
Ves Kahov	7	2 k. 10 gr. 0,5 d.	7	2,5 k. 8 gr. 5 d.							
Ves Hoštice[304]	15	4,5 k. 16 gr.	15	3,5 k. 15 gr. 0,5 d. 0,5 h.							
Kněžští[305]	5	1 k. 10 gr. 5,5 d.	5	1 k. 10,5 gr. 2 d.							
Ves Škareze[306]	4	46 gr. 6 d.	4	46 gr. 6 d.							
Ves Hostlovice[307]	20	9,5 k. 12 gr. 6 d.	20	8,5 k. 12 gr. 6 d.			39				

[303] Dnešní název Sudslavice.
[304] Dnešní název Šumavské Hoštice.
[305] Svatojiřský úrok má chybně sečtenou celkovou sumu. Úrok svatováclavský již správně.
[306] Dnešní název Škarez.
[307] Dnešní název Hoslovice.

Ves Hodějov	9	5,5 k. 3 gr. 4 d.	9	4,5 k. 3 gr. 4 d.							
Ves Zahořice[308]	15	8,5 k. 16,5 gr.	15	8,5 k. 2 gr. 1,5 d.			38				
Příplatek ze Zahořic	3	2,5 k. 5,5 gr.	3	24 gr.							
„Též více jest ze Zahořic“[309]	5		5	2 k. 12,5 gr.							
Ves Krušlov	14	6,5 k. 18 gr. 5,5 d.	16	6,5 k. 19 gr. 5,5 d.							
Polesné ze vsí					2 k. 20 gr. (8 vsí)						
Celkem	**451**	**85 k. 46,5 gr. 1 d. a 9 h.**	**524**	**79 k. 36 gr. 2,5 d. a 7 h.**	**7 k. 59 gr., 121 lidí a 8 vsí**	**1 k. 31 gr. 3,5 d. 1 h. (10 lidí)**	**6 k. 42 ks[310]**	**279,5 strychu[311]**		**90 lidí**	**273 dnů**

Tabulka 1 – Stálé platy

[308] Dnešní název Záhoří.
[309] *Urbář 1552*, fol. 12v, 27r.
[310] Při sečtení sum získáme celkový počet 6 k. a 18 gr. Suma v tabulce odkazuje na zápis konečné sumy v urbáři (TAMTÉŽ, fol. 30v).
[311] Celková suma uvedená v tabulce je převzata z vimperského urbáře (TAMTÉŽ, 32r).

Stálé platy							
Urbář	**Úrok svatojiřský**		**Úrok svatováclavský**	**Úrok svatomartinský**	**Úrok vánoční**	**Úrok svatohavelský**	
Vimperský urbář z roku 1581[312]	183 k. 36 gr. 2,5 d.		–	4 k. 40 gr. (polesné)	3 k. 3 gr. 2 d.	184 k. 54 gr. 4,5 d.	
Vimperský urbář asi z roku 1638[313]	118 k. 27 gr. 3 d. 1 h.	za popel z hutí – 48 kop gr.; od lapání kun – 6 k. 51 gr. 3 d.	–	–	3 k. 12 gr. 2 d.	118 k. 27 gr. 3 d. 1 h.	za 300 slepic po 6 gr. – 30 k. gr.; polesné – 14 k. 30 gr.; masné krámy za 2 kameny loje – 24 k. gr.

Tabulka 2 – Stálé platy u mladších vimperských urbářů

[312] *Urbář 1581*, fol 118v.
[313] *Urbář 1638*, pag. 437.

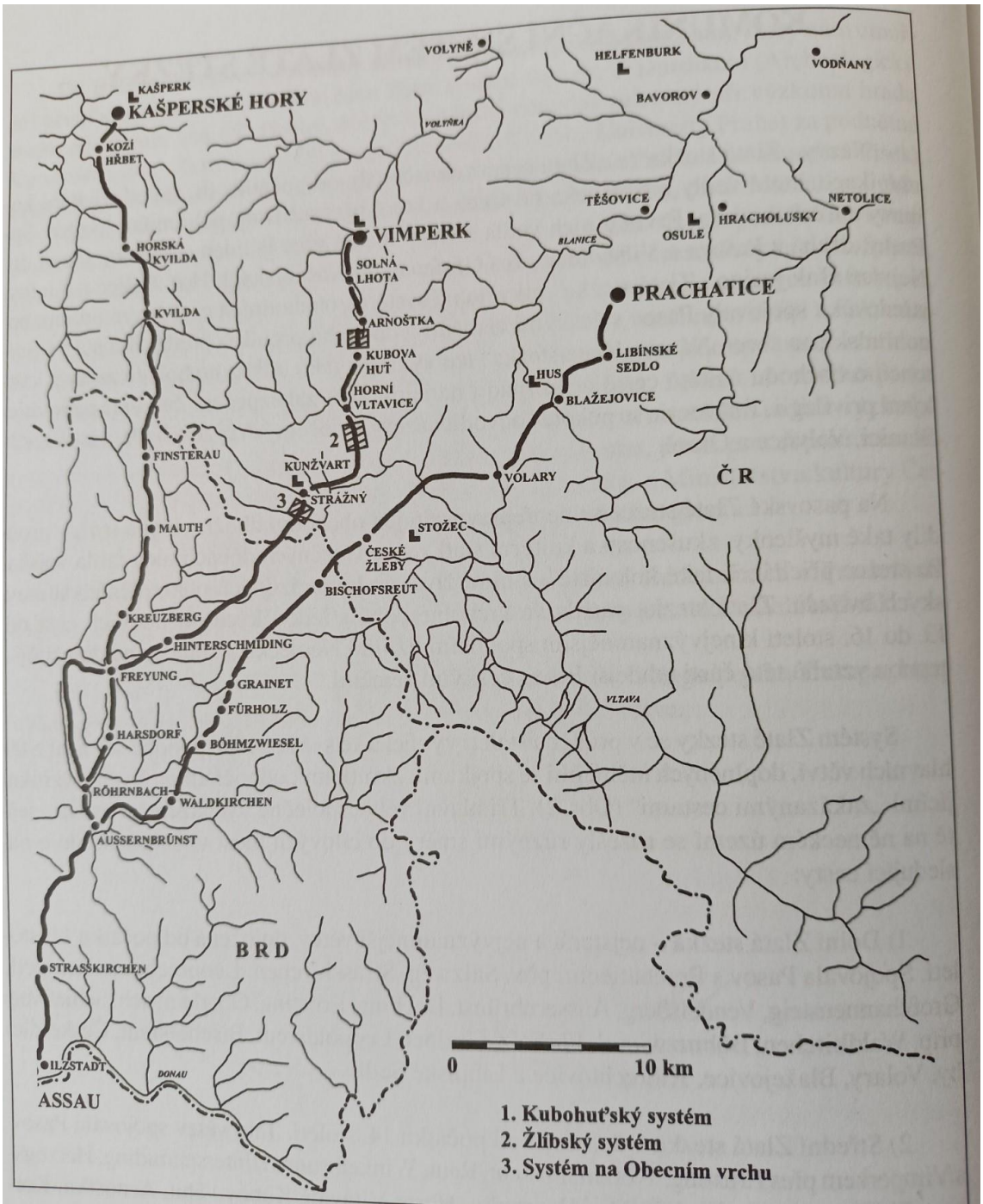

Obr. 2: Průběh tří větví Zlaté stezky. 1. Kubohuťský systém. 2 Žlíbský systém. 3. Systém na Obecním vrchu. Kresba K. Vávra.

Obrázek 4 – Průběh tří větví Zlaté stezky

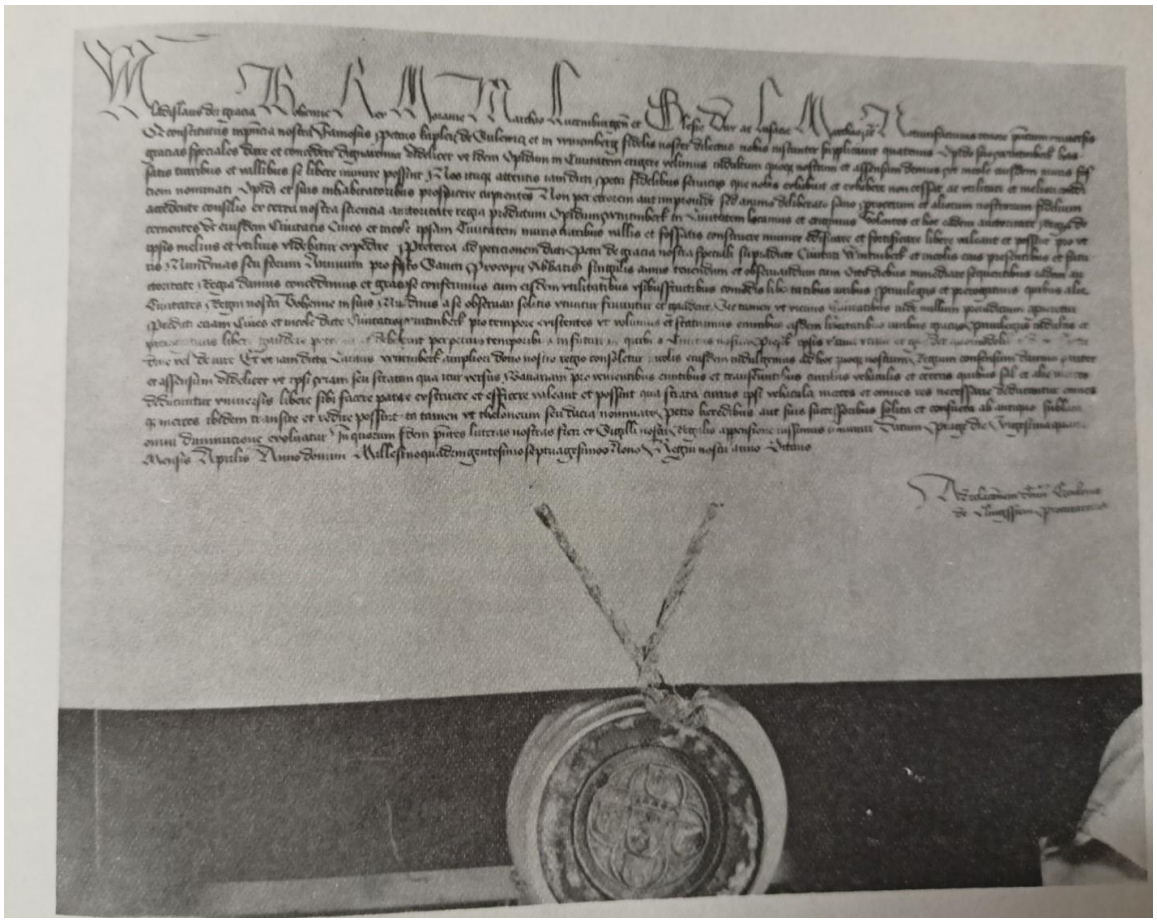

Obrázek 5 – Listina povyšující Vimperk na město 1479

Obrázek 6 – Detail na šitou vazbu a její uvázání

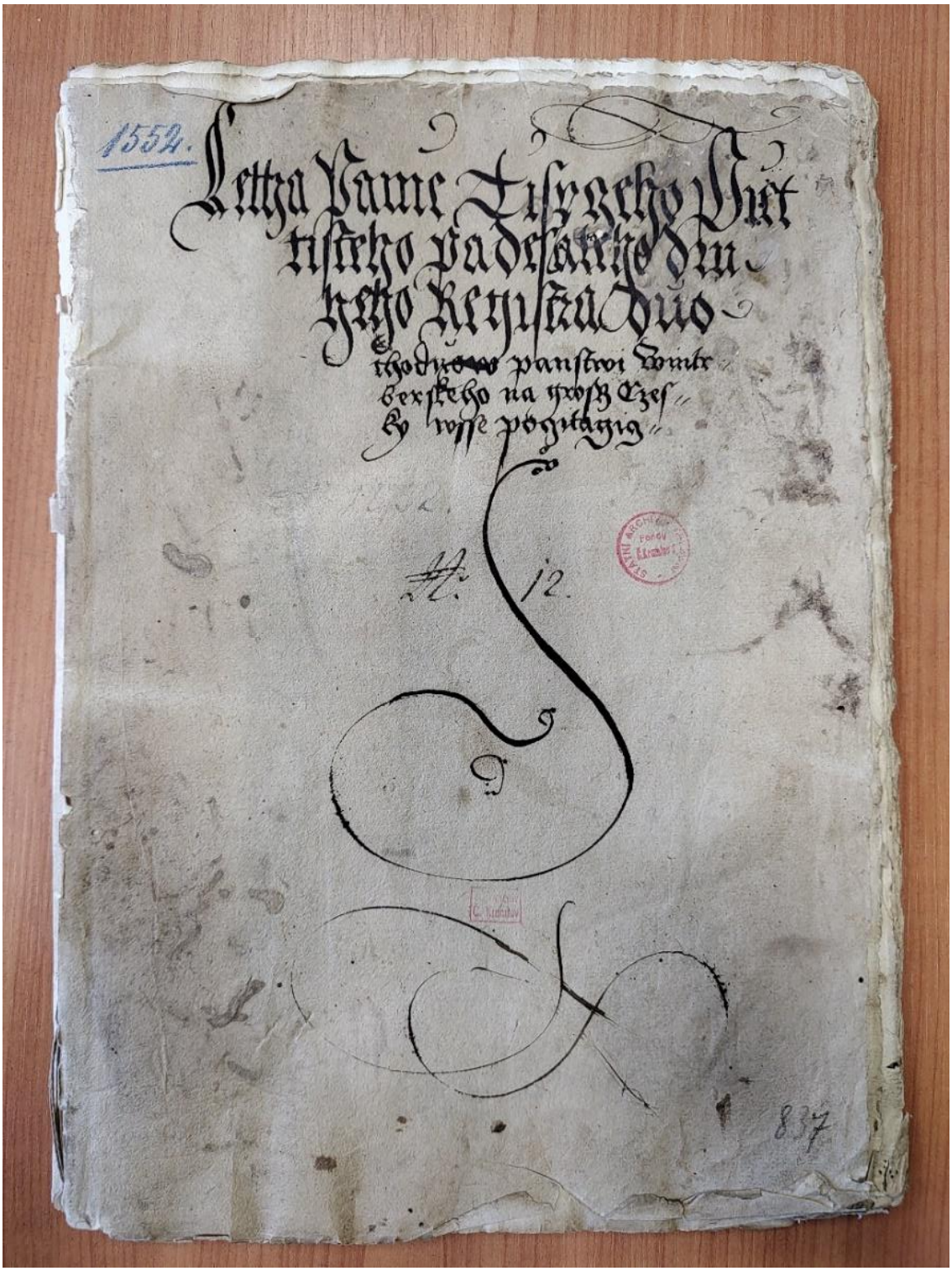

Obrázek 7 – Přední strana samotného urbáře již vyjmutého z obalu

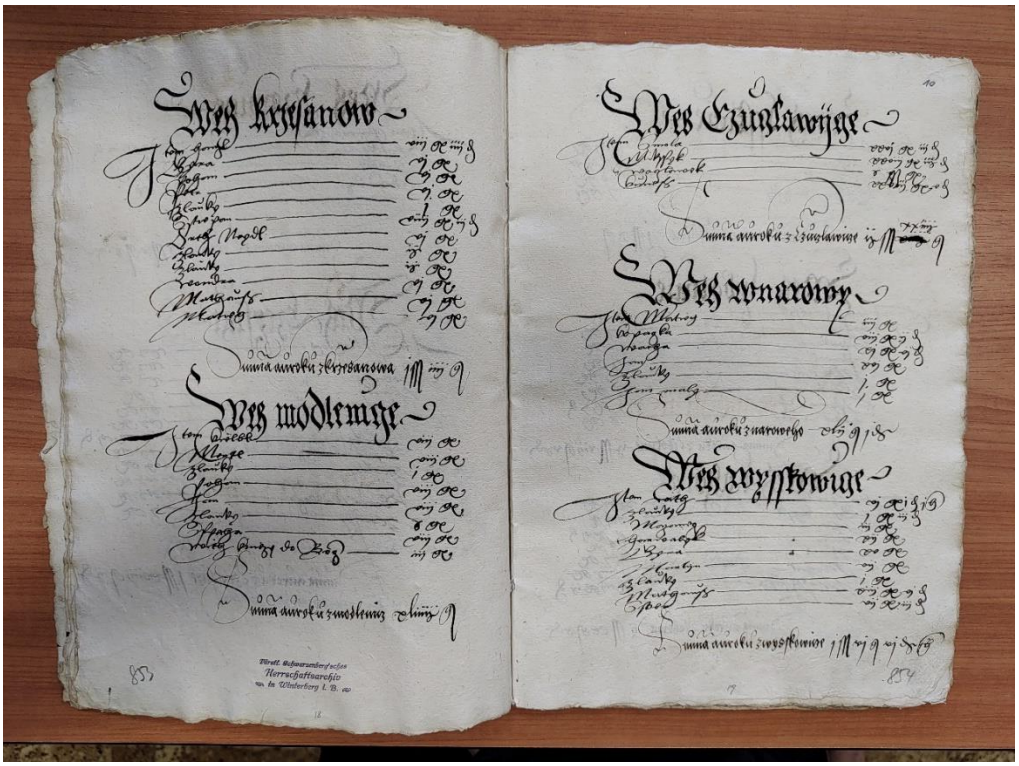

Obrázek 8 – Struktura stálých platů (*Urbář 1552*, fol. 9v–10r)

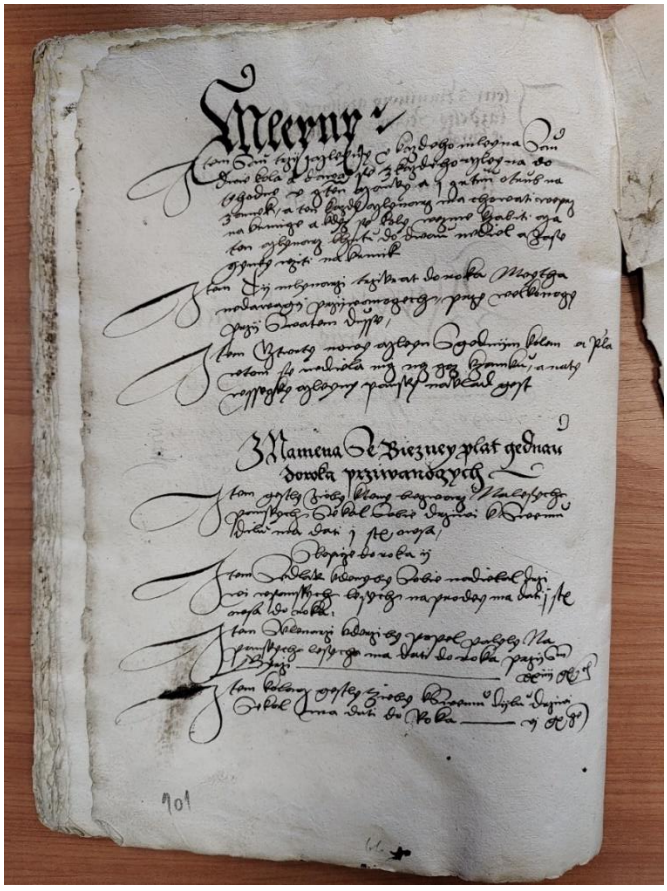

Obrázek 9 – Struktura běžných platů (*Urbář 1552*, fol. 35v)